

Stockholms Universitet  
Institutionen för socialt arbete  
Socialhögskolan  
Termin 7

# **Anmälnings skyldighet för kuratorer på ungdomsmottagningar**

En studie i hur ett urval kuratorer på ungdomsmottagningar förhåller sig i sitt möte med barn under 15 år som är sexuellt aktiva

Av Lena Ander och Anette Nordenbris  
Handledare: Lis-Bodil Karlsson & Pia Kjellbom  
Kursansvarig: Sam Larsson

# TACK

Vi vill rikta ett stort varmt tack till de kuratorer och vår juridiska informant som ställt upp på att bli intervjuade av oss. Till våra handledare Lis-Bodil Karlsson och Pia Kjellbom, samt kursansvarig Sam Larsson riktar vi ett speciellt tack. Och tack till våra familjer och barn som stått ut med oss under dessa stressiga veckor av skrivande!

Stockholm i januari 2007.  
Lena Ander och Anette Nordenbris

## Abstrakt

### ANMÄLNINGSSKYLDIGHET FÖR KURATORER PÅ UNGDOMSMOTTAGNINGAR

Författare: Lena Ander och Anette Nordenbris

Utifrån en kvalitativ och rättsdogmatisk metod ställde vi oss frågande till hur och utifrån vilka faktorer kuratorer på ungdomsmottagningar bygger sina bedömningar på. I sexualbrottslagstiftningen framgår det på flera ställen att ett barn under 15 år som utsätts eller deltar i sexuella handlingar är brottsutsatt. Vilket ledde till funderingar hur kuratorerna tillämpade lag och/eller förhöll sig till lag i praktiken. I denna uppsats har vi undersökt hur kuratorer på olika ungdomsmottagningar i Stockholms län, förhåller sig till förändringen i sexualbrottslagstiftningen (BrB 6:4-6:5) som trädde i kraft 1 april 2005, samt om den fått någon praktisk betydelse för kuratorerna i deras arbete. Vidare har vi undersökt kuratorernas beslutsprocess samt hur kuratorerna kommer fram till för motiv till beslut att anmäla enligt SoL 14:1. Resultatet visar att kuratorerna följer ett tydligt mönster vid beslutsfattandet. Resultatet av studien visar att kuratorerna får svårt att förhålla sig till sin egen policy samtidigt som de förhåller sig till sexualbrottslagstiftningen, BrB 6:4-6:5. Kuratorerna gör ofta själva en egen utredning innan de tillämpar anmälningsskyldigheten, SoL 14:1. Resonemanget runt barns skyddsbehov ser olika ut beroende på barnets kön, ålder och kroppsmognad samt termer som frivillighet och ömsesidighet. Hur domstolarna dömer utifrån lagarna visade sig ha betydelse för hur kuratorerna resonerar runt sina egna skyldigheter kring barns skyddsbehov. Resultatet är ur ett rättsociologiskt perspektiv, en differens mellan lag och verklighet. Eftersom lagstiftaren lämnat ett tolkningsutrymme blir det den enskilde kuratorn som förväntas tolka och förstå verkligheten, vilket i slutändan leder till att det blir magkänslan, eller den dolda professionen som avgör. Vi har använt oss av genusteori och kognitiv teori för att belysa till våra resultat i analysen i ytterligare en dimension. Studiens resultat ligger i linje med tidigare forskning.

Nyckelord: kurator, bedömning, mognad, sex, anmälningsskyldighet.

## Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
1.1 Relevans för socialt arbete .....	1
1.2 Beskrivning av ungdomsmottagningar.....	1
1.3 Problemformulering .....	2
1.3.1 Syfte och forskningsfrågor .....	2
1.4 Egen förståelse.....	3
1.5 Begreppsförklaringar.....	3
2. Rättsliga ramar .....	4
2.1 Anmälningsskyldighet i samband med brottsutsatthet .....	4
2.2 Lag och förarbeten till BrB 6:4 och 6:5 .....	5
2.3 Högsta Domstolens tillämpning av den nya sexualbrottslagstiftningen .....	6
2.4 Kritik mot Högsta Domstolens bedömningar.....	7
3. Metod .....	7
3.1 Val av forskningsdesign .....	7
3.2 Studiens arbetsfördelning .....	8
3.3 Urval.....	8
3.3.1 Urval av intervjupersoner.....	8
3.3.2 Genomförande av intervjuer.....	9
3.3.3 Litteratursökning .....	9
3.3.4 Utformning av frågeguiderna .....	10
3.4 Transkribering .....	10
3.5 Bearbetning av data.....	11
3.6 Val av teorier.....	11
3.7 Felkällor .....	12
3.8 Studiens vetenskapsfilosofiska position.....	12
3.9 Triangulering.....	13
3.10 Validitet och reliabilitet.....	13
3.11 Generaliserbarhet .....	14
3.12 Etiska ställningstaganden .....	14
3.13 Studiens avgränsningar .....	15
4. Tidigare forskning .....	15
4.1 Ungdomars sexuella mognad .....	15
4.2 Kuratorns beslutsprocess.....	17
4.3 Sammanfattning av tidigare forskning .....	17
5. Teoretiska utgångspunkter .....	18
5.1 Genusteori .....	18
5.2 Kognitiv teori .....	19
6. Resultat.....	21
6.1 Inledning.....	21
6.2 Intervjupersonerna.....	21
6.3 Resultat.....	21
6.3.1 Kuratorns möte med barnet.....	21
6.3.2 Kuratorns tolkning av barnets situation .....	22
6.3.3 Hur kuratorn resonerar och motiverar sitt beslut att anmäla eller inte.....	23
6.3.4 Kuratorns tankar om motstridiga yrkeskrav .....	24
6.3.5 Synen på anmälningsskyldigheten.....	25
6.3.6 Kuratorns syn på den rättsliga regleringen.....	26
6.4 Helheten i resultatet.....	27
7. Analys utifrån teorier och tidigare forskning .....	28

7.1 Inledning.....	28
7.1.1 Analys utifrån kognitiv teori .....	28
7.1.2 Analys utifrån genusteori .....	30
7.1.3 Analys utifrån ett rättsligt perspektiv .....	31
7.2 Helhetsanalys kopplad till tidigare forskning.....	32
8. Slutdiskussion.....	34
8.1 Besvarande av problemställning .....	34
8.2 Metoddiskussion.....	36
8.3 Förslag till fortsatt forskning.....	36
Litteraturförteckning .....	37
Bilagor.....	40
Bilaga 1 Intervjuguide kuratorer på ungdomsmottagningarna.....	40
Bilaga 2 Intervjuguide till jurist angående nya sexualbrottslagstiftningen.....	42

# 1. Inledning

Under Socialhögskolans sista praktikperiod kom en av oss i kontakt med en vinjettstudie som fokuserade på hur kuratorer på olika ungdomsmottagningar tänker om förändringen i sexualbrottslagstiftningen (BrB 6:4-6:5) som trädde i kraft 1 april 2005, samt om dessa förändringar fått någon praktisk betydelse i deras arbete. Studien gjordes av två studerande på Socialhögskolan i Stockholm under deras fältstudier på tredje terminen (Karlsson. & Pettersson, 2005). Den problematik som lyftes fram var när två personer själva väljer att ha ett sexuellt förhållande och den ena parten är under 15 år. Studien gav upphov till många diskussioner bland professionella både på ungdomsmottagningen samt socialkontoret i den kommun där praktiken genomfördes. Det intressanta i diskussionerna var hur olika professionella valde att tolka och bedöma yngre ungdomars rätt till sexuellt självbestämmande när ungdomen var yngre än 15 år.

I policyprogrammet för Sveriges Ungdomsmottagningar, Föreningen för Sveriges Ungdomsmottagningar, FSUM, belyser föreningen ungdomars stora behov av bekräftelse och stöd för att kunna utveckla en egen identitet. FSUM talar om ungdomsåren som en intensiv utvecklingstid som präglas av ett sökande och att samhället idag har en mer tillåtande attityd jämfört med tidigare när det gäller ungdomars sexualitet och experimenterande, vilket ses som en rätt i att pröva relationer. Ungdomsmottagningarna har ett ungdomsperspektiv som bygger på frivillighet, det vill säga att de professionella ska bemöta ungdomarna med respekt och förståelse, att de ska sträva efter att inte döma eller värdera för att stärka ungdomarnas ansvarstagande och handlingskraft. Frågor kring sexualitet ska mötas på ett icke-moraliserande sätt (Web-dokument A).

Eftersom det i sexualbrottslagstiftningen på flera ställen framgår att ett barn under 15 år som utsätts eller deltar i sexuella handlingar ur ett juridiskt perspektiv är brottsutsatt kan det för kuratorn innebära en skyldighet enligt Socialtjänstlagen (SoL 14:1), att anmäla oro för barnet till socialtjänsten. Vår fundering blev hur kuratorn kan förhålla sig till både ungdomsmottagningarnas policy (Web-dokument A) och sexualbrottslagen (BrB 6:4-6:5).

## 1.1 Relevans för socialt arbete

I vår kommande yrkesroll kommer vi, till exempel i utredningsarbeten och bedömningar ställas inför att avgöra relevanta begrepp som kanske inte alltid är tydligt definierade. Därför anser vi att det är viktigt att man är medveten om vad som påverkar våra beslut. Endast genom en medvetenhet om hur tankar, teorier, arbetssätt och arbetsmodeller påverkar oss kan vi få grepp om makten eller maktlösheten (Denvall m.fl. 1999, s.82).

## 1.2 Beskrivning av ungdomsmottagningar

Ungdomsmottagningar har funnits i Sverige sedan 1978 och startades på initiativ av ungdomsläkaren Gustav Högberg som startade den första i Borlänge. Målgruppen är ungdomar upp till 23 – 25 år, man har valt att inte låsa sig till en nedre åldersgräns utan utgår från ungdomars behov. Ungdomsmottagningarnas övergripande mål är att främja fysisk och psykisk hälsa, stärka ungdomars identitetsutveckling och sexualitet samt förebygga oönskade graviditeter och förhindra sexuellt överförbara infektioner.

Verksamheten är inte lagstadgad, vilket innebär att det är upp till varje kommun att välja om en ungdomsmottagning ska finnas eller inte. Det krävs en bred kompetens för att arbeta på en ungdomsmottagning då arbetet är mycket varierande och yrkeskategorier som bör finnas representerade är kurator/psykolog, barnmorska och läkare. Ungdomsmottagningarnas arbetet bygger på förtroende och frivillighet från ungdomarna och man utgår från ungdomens situation och initiativ samt med respekt för ungdomens vuxenhet i utveckling. Ungdomarna som kommer till ungdomsmottagningarna ska kunna känna sig trygga då personalen har tystnadsplikt gentemot föräldrar, skola och andra (Web-dokument A). Samtidigt har kuratorerna anmälningsskyldighet till socialtjänsten enligt SoL 14:1, som innebär att personalen är förpliktigade att anmäla sådana förhållanden som anses kunna vara till hot mot barnets hälsa och utveckling eller där barnet är i fara, till exempel vid sexuellt utnyttjande (Thomson Fakta, 2005).

### **1.3 Problemformulering**

När ett barn under 15 år har sexuellt umgänge med en person som är äldre är den unge enligt Brottsbalken 6:4-6:5 brottsutsatt och i det perspektivet ska en person som i sin profession kommer i kontakt med barnet göra en anmälan enligt SoL 14:1. I propositionen 2002/03:53 framgår att anmälan ska ske omedelbart och att det är av vikt att personer som finns i barnets närhet inte ska göra några överväganden eller värderingar av huruvida det finns tillräckliga skäl för socialnämnden ingripande eller inte (s.65).

För att öka förståelsen av hur komplext socialt arbete är när det gäller att förhålla sig till lagar, etik och erfarenhet, vill vi lyfta fram hur kuratorer tänker och resonerar i sin beslutsprocess.

Om kuratorer förväntas förhålla sig till lagstiftning och definitioner som inte alltid är tydliga uppstår gärna en rollosäkerhet (Payne 2002. s.223). Tanken med vår studie är att erhålla en förståelse för kuratorns kognitiva beslutsprocess, vilken typ av kunskap som väger tungt när kuratorn gör sina avväganden och fattar sina beslut.

#### **1.3.1 Syfte och forskningsfrågor**

Syftet med studien är att förstå hur kuratorer på ungdomsmottagningar hanterar sina rättsliga skyldigheter i förhållande till barns skyddsbehov samt att undersöka hur kuratorernas kognitiva beslutsprocess ser ut i förhållande SoL 14:1. Således blir frågeställningarna:

- Hur regleras kuratorns anmälningsskyldighet avseende barn som är utsatta för sexualbrott?
- Hur tänker kuratorn på ungdomsmottagningen kring barns sexualitet?
- Hur förhåller sig kuratorn på ungdomsmottagningen kognitivt till sin anmälningsskyldighet enligt SoL 14:1?

## 1.4 Egen förförståelse

Under vår sista praktikperiod på termin sex, på Socialhögskolan i Stockholm, kom vi båda i kontakt med ungdomars liv och livssituation på olika vis genom de praktikplatser vi hade. En av oss kom i kontakt med en vinjettstudie om hur ungdomsmottagningar tänkte om förändringen i sexualbrottslagstiftningen samt hur man praktiskt tillämpar den.

Utifrån det blev vinjettstudien en inledning till diskussionen kring det tilltänkta ämnet vi valt att skriva om.

Vi trodde att kuratorer på ungdomsmottagningar använde sig av mer än teorier och policy i sina bedömningar, inte olik övrigt socialt arbete. De livserfarenheter som alla bär med sig påverkar givetvis medvetet eller omedvetet hur vi tänker och resonerar i situationer då det handlar om att bedöma något som inte är tydligt definierat. Därför trodde vi oss finna att kuratorerna kommer att få svårt att tydligt beskriva och definiera hur man bedömer ett barns mognad. Vi trodde också att svaren skulle visa att det är svårt att vara fri från värderingar och normer. När det gäller den rättsliga regleringen trodde vi att det skulle framgå klart och tydligt hur mognad definierades.

Innan vi inledde våra intervjuer med kuratorer på ungdomsmottagningar låg fokus framförallt på vad som ligger till grund för att förstå vad kuratorn byggde sin bedömning på eftersom det visade sig att bedömningen av tillämpning av SoL 14:1 kunde bli olika. Allt eftersom, utifrån litteraturstudier och intervjuer, har en nyfikenhet väckts framförallt för hur vi ska förstå ett begrepp som mognad.

## 1.5 Begreppsförklaringar

Vi använder oss av begreppet ”barn” eller ”barnet” i denna studie och menar då barn under 15 år utifrån att rätten till sexuellt självbestämmande inträder först vid 15 års ålder (BrB 6:4-6:5). I *Konventionen om barns rättigheter* (Hammarberg, 2000. s.35) står det i artikel 1, att med barn avses varje människa under 18 år om inte barnet blir myndigt tidigare enligt den lag som gäller barnet. Barn i Sverige blir myndiga vid 18 års ålder enligt FB (Föräldrabalken) 9:1 (Thomson Fakta AB, 2005). Under rubriken *Tidigare forskning* i denna studie talar forskare och författare i materialet om ungdomar i sina arbeten. Vi uppfattar dock att begreppet ”ungdomar” innehåller ett större spanns åldersmässigt, än det vi avser här.

Begreppet mognad definieras inte i ungdomsmottagningarnas policyprogram (Web-dokument A). Även sexualbrottslagstiftningen, saknar en definition av begreppet mognad vilket vi hänvisar och återkommer till senare i uppsatsen under rubriken *Rättsliga ramar*. Mognad definieras i Nationalencyklopedin enligt följande:

*”psykologiskt begrepp som innebär att egenskaper utvecklas till en nivå där de blir funktionsdugliga. Denna utveckling är resultatet av ett samspel mellan genetiska anlag och miljöfaktorer. Mognaden öppnar möjligheter för nya beteenden och nya inlärningsformer som inte varit möjliga att utveckla innan mognaden inträtt. Man kan t.ex. inte räkna med att det går att lära ett månads gammalt barn att tala eller spela schack, hur mycket man än försöker träna det”* (Web-dokument D).



När vi i uppsatsen talar om sex och/eller sexuella handlingar mellan barn eller mellan barn och en person över 15 år, menar vi penetrerande samlag. Detta för att vi vill göra en åtskillnad mellan svärmeri, kyssar och smek från samlag. Vi är medvetna om att man i den nya lagstiftningen använder sig av uttrycket sexuellt umgänge. Samt att man med det begreppet avser samlag och andra sexualhandlingar av både heterosexuell och homosexuell natur och att det nödvändigtvis inte krävs att gärningsmannens och offrets könsdelar berör varandra (Prop. 2004/05:45 s. 30-31).

## 2. Rättsliga ramar

### 2.1 Anmälningsskyldighet i samband med brottsutsatthet

*”Myndigheter vars verksamhet berör barn och barn samt andra myndigheter inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd. Detta gäller även dem som är anställda hos sådana myndigheter. Sådan anmälningsskyldighet gäller också dem som är verksamma inom yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet som berör barn och barn eller annan yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet inom hälso- och sjukvården eller på socialtjänstens område.” (SoL 14:1)*

*”Socialnämnden bör verka för att den som utsatts för brott och dennes anhöriga får stöd och hjälp. Socialnämnden bör särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp i hemmet kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation. Nämnden bör också beakta att barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående vuxna är offer för brott och kan vara i behov av stöd och hjälp.” (SoL 5:11)*

(Web-dokument C).

Socialstyrelsen lyfter fram att alla bör anmäla om man misstänker att ett barns är utsatt men att det för dem som arbetar professionellt med barn föreligger en skyldighet att anmäla. De menar vidare att det är socialtjänstens arbete att utröna huruvida barnet är i behov av skydd och om det ska vidtas några åtgärder i form av insats. Om barnet varit utsatt längre tillbaka i tiden ska inte påverka skyldigheten att anmäla då socialtjänsten är de som bäst lämpar sig att undersöka och kartlägga barnets livssituation (Socialstyrelsen, 2004). Med andra ord innebär det att alla som arbetar på ungdomsmottagningar med barn har anmälningsskyldighet enligt SoL 14:1 vilket innebär att de genast ska anmäla till socialnämnden om de får kännedom om eller misstanke om att ett barn far illa. Det innebär att efter en anmälan till socialnämnden, om att man har fått vetskap om att ett barn har varit brottsutsatt i den meningen, är det socialnämnden som avgör om man ska gå vidare med polisanmälan mot förövaren, den enskilde professionelle behöver alltså inte göra det ställningstagandet.

I propositionen 2002/3: 53 gjordes förtydliganden av SoL 14:1 när det gäller vikten av att den som omfattas av anmälningsplikt inte ska göra en bedömning eller ett övervägande själv om det är något för socialtjänsten. I propositionen poängteras också att det förekommit fall då socialtjänsten i ett alltför sent skede kopplats in, vilket lett till fara för barnet, på grund av att verksamheter själva försökt lösa situationer.

Med resonemang om att vi har en lagstiftning som innebär att det är straffbart att ha ett sexuellt förhållande med någon under femton år så skulle man kunna påstå att detta är ett normbrytande beteende enligt samhället och att den som är yngre än femton år därmed också skulle kunna vara aktuell under rekvisitet "annat socialt nedbrytande beteende" i enlighet med LVU (Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga 1990:52). Men vi har tidigare valt att begränsa oss till att se till kuratorernas skyldigheter avseende anmälningskyldigheten.

## **2.2 Lag och förarbeten till BrB 6:4 och 6:5**

*"Den som har samlag med ett barn under femton år eller som med ett sådant barn genomför en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens art och omständigheterna i övrigt är jämförlig med samlag, döms för våldtäkt mot barn till fängelse i lägst två och högst sex år.*

*Detsamma gäller den som begår en gärning som avses i första stycket mot ett barn som fyllt femton men inte arton år och som är avkomling till gärningsmannen eller står under fostran av eller har ett liknande förhållande till gärningsmannen, eller för vars vård eller tillsyn gärningsmannen skall svara på grund av en myndighets beslut.*

*Är brott som avses i första eller andra stycket att anse som grovt, döms för grov våldtäkt mot barn till fängelse i lägst fyra och högst tio år. Vid bedömning av om brottet är grovt skall särskilt beaktas om gärningsmannen har använt våld eller hot om brottslig gärning eller om fler än en förgripit sig på barnet eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen med hänsyn till tillvägagångssättet eller barnets låga ålder eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet." (BrB 6:4)*

*"Är ett brott som avses i 4 § första eller andra stycket med hänsyn till omständigheterna vid brottet att anse som mindre allvarligt, döms för sexuellt utnyttjande av barn till fängelse i högst fyra år." (BrB 6:5)*

*"Till ansvar som i detta kapitel är föreskrivet för en gärning som begås mot någon under en viss ålder skall dömas även den som inte insåg men hade skälig anledning att anta att den andra personen inte uppnått den åldern." (BrB 6:13)*

(Web-dokument C).

För att stärka barns skydd mot sexualbrott infördes den 1 april 2005 nya straffbestämmelser om *grov våldtäkt mot barn* eller *våldtäkt mot barn* avseende den som har samlag med barn under 15 år utan några krav på att våld eller hot ska ha använts. En annan förändring är brottsrubriceringen *sexuellt utnyttjande av barn* som avser den situation där en vuxen person har samlag med ett barn som ligger nära åldern för sexuellt självbestämmande och den sexuella handlingen bygger på ömsesidighet och frivillighet.

De brott mot barn som innefattar sexuella handlingar som inte omfattas av grov våldtäkt mot barn eller våldtäkt mot barn eller sexuellt utnyttjande av barn ska rubriceras *sexuellt övergrepp mot barn*. Barn ska ha ett *absolut* skydd mot sexuella handlingar (BrB 6:4-6:5, Prop. 2004/05:45 s. 70).

I förarbetena till lagen skrivs under allmänna utgångspunkter att ”*när det gäller barn under 15 år är den sexuella självbestämmanderätten utan betydelse.*”. Det vill säga att det inte ska handla om frivillighet och ömsesidighet utan i skälen till regeringens förslag kan man läsa ”*framstår det emellertid som främmande att laborera med begrepp som frivillighet och samtycke*”. Propositionen klargör att *barn aldrig kan samtycka till sexuella handlingar* (Prop.2004/05:45, s.21, s.67, s.70). Utifrån det kan konstateras att alla under 15 år som är delaktiga vid sexuella handlingar, oavsett omständigheter, är att betrakta som brottsoffer.

Enligt BrB 6:4-6:5 är ett barn under 15 år utsatt för ett brott om någon äldre har sexuellt umgänge med denne, oavsett frivillighet eller ömsesidighet, och då ska barnet betraktas som brottsoffer. Våld eller hot är inte rekvisit som behöver uppfyllas för att gärningsmannen ska kunna dömas eftersom en vuxen kan uppfattas som hotfull för ett barn bara genom sin närvaro. Barn kan aldrig samtycka till sexuella handlingar. Brotsrubriceringen, och därmed straffskalan, är dock beroende av situationen utifrån begrepp som ömsesidighet och frivillighet och om barnets ålder är nära det sexuella självbestämmandet och/eller om förövarens ålder är nära den brottsutsattes. I BrB 6:13 regleras åtalsbegränsning i form av ansvarsfrihet i vissa fall när en gärning enligt BrB 6:5 begåtts. Den innebär att förövaren ska vara fri ifrån ansvar om det är uppenbart att gärningen inte inneburit något övergrepp mot barnet då ett straffrättsligt ingripande kan vara utan nytta eller till och med skadligt. Endast två barn som skiljer sig obetydligt i ålder samt utveckling och begår sexuella handlingar med varandra kan komma att omfattas av ansvarsfrihetsregeln (Prop. 2004/05:45, s.70-72, 76-78, 115-116).

### **2.3 Högsta Domstolens tillämpning av den nya sexualbrottslagstiftningen**

Våren 2006 skulle för första gången den nya sexualbrottslagen prövas av Högsta Domstolen (HD). HD-domarna NJA 2006 s. 79 I och II, handlar i korthet om två olika fall. Det första fallet handlar om en 25-årig gift familjefar som övertalat en 13-årig flicka att ha samlag med honom. Flickan träffar mannen nästan dagligen då hon har sin häst i hans stall och arbetar ibland också i ett café som drivs av mannen och hans familj. Flickan har enligt egen utsago blivit förälskad i mannen. Mannen har under flera månader tjatat om att de ska genomföra ett samlag och om flickan fortsätter att neka till det kommer han ha sex med sin fru. (NJA 2006 s.79 I)

Det andra fallet handlar om en flicka som vid händelsen var 14 år och 10 månader. Hon hade druckit en större mängd alkohol den aktuella kvällen och träffat mammans f.d. pojkvän, 25 år gammal, som också hade bjudit henne på alkohol. Hon följde med hem till hans bostad och hon lade sig på hans säng med kläderna på då hon var både trött och berusad. Han har då tagit av henne kläderna och lagt sig på henne. Hon har sagt att hon inte ville tre gånger men inte orkat göra fysiskt motstånd. Han har därefter genomfört samlag med henne. Flickan var oskuld. (NJA 2006 s.79 II)

HD dömde i första fallet till sexuellt utnyttjande och fängelse i 6 månader samt ett skadestånd på 25 000 kr. I det andra fallet dömer HD inte heller till våldtäkt mot barn utan till sexuellt utnyttjande av barn. Påföljden blir fängelse ett år och skadestånd om 50 000 kr till flickan (NJA 2006 s.79 I och II).

## **2.4 Kritik mot Högsta Domstolens bedömningar**

Madeleine Leijonhufvud (2005/06), professor i juridik på Stockholms Universitet, kommenterar att två av justitieråden i HD var skiljaktiga i den första domen. Hon anser det motsägelsefullt att bedöma flickans medverkan som *fullt frivillig* för att sedan konstatera ”*den som är under 15 år, helt oberoende av förhållandena i övrigt, inte är mogen att själv ta ställning till sexuella handlingar av mer kvalificerad art*”. Hennes slutliga kommentar är att HD gjort en ”klart felaktig rättstillämpning”(s.901-902).

I det andra fallet kritiserar Leijonhufvud (2005/06) att majoriteten justitieråd tar hänsyn till att mannen varit så berusad att han inte uppfattat flickans nej och inte insett hennes ålder, då det i lagen finns en regel om straffansvar trots rus, BrB 1:2, som i korthet bygger på att berusning inte är ett godtagbart skäl att åberopa ansvarsfrihet. Vidare har majoriteten valt att döma till sexuellt utnyttjande av barn som enligt propositionen är tillämpligt när samlaget bygger på fullständig frivillighet och ömsesidighet mellan parterna, men när det gäller skadeståndsansvaret gör de en helomvändning och menar att det rör sig om en vuxen man som utnyttjat en berusad och utmattad fjortonåring, vilket ses som en gärning av *allvarligt slag*. Hon sammanfattar artikeln med att det är uppenbart att HD strävat efter att inte behöva tillämpa den nya straffbestämmelsen. Dessutom menar hon att i och med domstolens sätt att tillämpa straffbestämmelsen, som leder till praxis, så blir det svårt att i framtiden tillämpa den som förarbetena syftar till, med andra ord är den nya straffbestämmelsen inte längre användbar enligt henne (s.903-904).

När HD väger in faktorer som frivillighet, ömsesidighet och ungdomens kroppsutveckling, som förmildrande omständigheter för förövaren, i sina domslut (NJA 2006 s.79 I och II) påverkar det praktiken, inte bara för jurister och poliser utan även för socionomer som kommer i kontakt med barn som riskerar att utsättas eller utsätts för dessa brottsformer, eftersom det öppnar upp för att värdera och tolka det sexuella självbestämmandet.

## **3. Metod**

### **3.1 Val av forskningsdesign**

Inom rättsvetenskapen är det framförallt två forskningsmetoder som är dominerande; den *rättsdogmatiska* och den *rättssociologiska*.

Den rättsdogmatiska metoden innebär en intern analys av rätten där individen tar normerna för givna och gör en fördjupning av innehållet av lagen, med hjälp av propositionen, lagtext och rådande praxis samt doktrin. Man kan säga att den rättsdogmatiska metoden förstår rätten från ett *internt* perspektiv, det vill säga, hur rättsregler i samhället är utformade juridiskt, utifrån ett givet regelsystem som inte tar hänsyn till samhälleliga teorier och dess funktion. (Alexius & Hollander, 2005. s.129-131; Hydén, 2001. s.11-12).

Den rättsociologiska metoden fokuserar på att beskriva och tolka den verklighet som vi lever i. Den ser till orsaker och konsekvenser som rättsreglerna har, ett *externt* juridiskt perspektiv. Ur det externa perspektivet studeras rätten som ett fenomen. Rättsociologin beskriver och analyserar rätten i samhället, den sociala verklighet som vi lever i. Rättsociologin erbjuder däremot inga egna metoder i att tolka rättsystemet som sådant. I motsats till den rättsdogmatiska metoden ser rättsociologin till vilken samhällelig eller social betydelse som rättsreglerna har. (Alexius & Hollander, 2005. s.137-141; Hydén, 2001. s.11-12; Mathiesen, 1991, s.13-15)

Denna studie har en rättsociologisk design. En rättsdogmatisk studie av SoL 14:1 samt BrB 6:4-6:5 har genomförts vilket inneburit att lagtext samt förarbeten och doktrin studerats. Däremot har inte prejudicerande domar varit föremål för vår studie. Den rättsdogmatiska studien har vidare varit av deskriptiv karaktär och resultatet har inte varit föremål för analys. Vidare har kvalitativa intervjuer med fem kuratorer på olika ungdomsmottagningar genomförts.

Med hjälp utav kognitiv teori hoppas vi kunna belysa hur kuratorernas beslutsprocess kan se ut i förhållande till lagstiftningen. Genom ett genusperspektiv hoppas vi belysa hur lagen påverkas av och påverkar, genom barnets biologiska kön.

## **3.2 Studiens arbetsfördelning**

Denna studie har två författare. Samtliga centrala delar i studien har vi tillsammans genomarbetat. Den tidigare forskningen, de teoretiska utgångspunkterna och den rättsliga regleringen har delats upp sinsemellan för att studeras och senare skrivas tillsammans. Vi har båda utfört intervjuerna i stor del tillsammans, utom varsin. Dessa två intervjuer tvingades vi genomföra på var sitt håll, på grund av att en av intervjuerna bokades på fel dag. Data har vi analyserat tillsammans.

## **3.3 Urval**

### **3.3.1 Urval av intervjupersoner**

Då vi valt att intervjua fem kuratorer på ungdomsmottagningar gjorde vi vårt urval av intervjupersoner, genom att telefonledes kontakta ett flertal kuratorer på ungdomsmottagningar i Stockholms län. Detta tog flera dagar i anspråk, då vi ibland fick sitta i telefonkö och prata in meddelanden på telefonsvarare och berätta vårt ärende samt be personen ringa upp oss så snart det var möjligt. Telefonnummer fick vi genom att söka på Google med sökorden ungdomsmottagning+stockholm, där fick vi träff på Föreningen för Sveriges Ungdomsmottagningar, FSUM, och deras telefonlista om 43 mottagningar i Stockholms län.

Slumpen fick avgöra både person, kön och ort inom Stockholms län. När vi inte fick direkt kontakt lämnade vi meddelanden på telefonsvarare. Några ringde upp, andra gjorde det inte. De vi fick prata med i telefon, var de flesta positivt inställda till att intervjuas, en del av dem uppfattade vi dock som att de blev misstänksamma när de fick höra ämnet vi valt att forska i. Ordet ”Sexualbrottslagstiftning” upplevdes som laddat. Fem kuratorer valde att tacka nej till att bli intervjuade med skälet att de inte ansåg sig ha tid.

Fem kuratorer tyckte dock att ämnet var intressant och hade tid att bli intervjuade. Av de telefonmeddelande vi lämnat på telefonsvarare har några ringt tillbaka efter ett par dagar, och då vi redan hade fyllt vår kvot av intervjupersoner, tvingades vi tacka nej till dessa.

Vi har också genomfört en intervju med en jurist som också är forskare inom det ämnesområde vi valt till studien. Denna intervju kommer dock inte ingå i analysdelen då juristens roll varit att fördjupa våra förkunskaper inom ämnet. Den juridiska informanten har vi kommit i kontakt med genom en av institutionens lärare i juridik. Denna lärare förmedlade en kontakt på vårt initiativ och vår förfrågan i ämnet.

Samtliga intervjuade har bett om att få ta del av vårt material när vi färdigställt detta. Intervjuerna gjordes i Stockholms län. Två av kuratorerna var kvinnor och tre var män.

### **3.3.2 Genomförande av intervjuer**

Vi genomförde fem intervjuer, med fem kuratorer på olika ungdomsmottagningar. Intervjuerna har skett på intervjupersonernas arbetsplatser. Båda uppsatsförfattarna har deltagit vid alla intervjuer utom vid en varsin. Vid ett tillfälle var vi tvungna att dela på oss, för att genomföra intervjuerna med en var sin kurator på egen hand. Skälet till detta var att ett intervjutillfälle blev bokad på fel dag. Vi har båda i efterhand lyssnat på den intervju som vi inte deltog i för att få en känsla av atmosfären. Vid intervjuerna har en av oss haft rollen som intervjuare och den andra har innehaft en mer passiv roll som lyssnare och kontrollerat ljudupptagningsutrustningen samt varit stöd vid intervjufrågan för intervjuaren. Ljudupptagningen skedde med hjälp av en Mp3-spelare samt av en mindre bandspelare, som backup.

### **3.3.3 Litteratursökning**

Genom att söka litteratur genom Libris med utökad och boolesk sökning, i olika databaser som Artikelsök, Kvinnsam, Karnov och Rättsbanken fann vi litteratur som vi fann relevant för studien. Vi använde oss av sökorden kurator, bedömningar, ungdom, mognad, kognitiv beslutsprocess och sex i olika konstellationer. Ibland fick vi korta ner orden med hjälp av trunkering t.ex. bedömn\*. Vi fick litteraturtips från lärare på institutionen, en av våra handledare, personal på socialhögskolans bibliotek samt även av våra intervjupersoner.

### 3.3.4 Utformning av frågeguiderna

Vid intervjuerna använde vi oss av en halvstrukturerad temainriktad frågeguide, där frågorna kring varje temaområde kunde knytas till tidigare forskning och vald teori (Bilaga 1 och 2) där intervjupersonerna ändå fick prata relativt fritt.

Temainriktningarna var:

- **Mötet**, med den unge.
- **Tolkningsprocessen**, hur arbetar kuratorn för att ta in kunskap i mötet.
- **Beslutsprocessen**, vad kan vara av värde för att fatta beslut.
- **Uppföljningen**, hur följer kuratorn upp sitt beslut.
- **Rättslig reglering**, fördelar och nackdelar.

Den typ av möte där en kurator möter ett barn kan vara dels på barnets initiativ dels remitterad av skolan, socialtjänsten eller av ungdomsmottagningens barnmorska. Under temat beslut avser vi att närmare studera vad som gör att kuratorn väljer att anmäla eller inte anmäla.

För att få så informationsrika beskrivningar som möjligt av våra intervjupersoner har frågeguiden utformats för att mäta och fånga in hur kuratorerna tänker och resonerar runt framförallt begreppet mognad (Bilaga 1).

Utifrån frågorna och genom att vi använt oss själva som verktyg, där vår egen förförståelse har påverkat följdfrågorna, har intervjupersonerna fått ge oss utförliga tankar och resonemang för att belysa hur de upplever och uppfattar frågan. Frågeguiden har byggt runt fem teman, som presenterades i avsnittet ovan, som dels syftar till en begränsning av det vi ska undersöka och dels där delarna i slutänden ska ge oss helheten av det undersökta. (Larsson, et al. 2005. s.92-93, 116-117).

### 3.4 Transkribering

De delar av intervjuerna, till exempel privata frågor och hummanden eller läten, som inte tillhör frågeställningen har uteslutits. För att avgöra detta har intervjuerna lyssnats igenom flera gånger och sedan transkriberats för att åter avlyssnas och jämföras med det transkriberade materialet.

Vi har även reflekterat över hur svårt vi tyckte det var att transkribera en ljudupptagning av ord ner till text på papper via datorns tangentbord och våra öron. Transkriberingen tog också mycket längre tid än vad vi förväntat oss. Vi har reflekterat över svårigheten att transkribera när intervjupersonen har en dialekt. Kvale (1998) säger att talspråket och skriftspråket ofta har olika retoriska former och att detta ofta glöms bort när man skriver ut forskningsintervjuer.

Utskrifter av intervjuer uppfattas ibland som tråkiga att läsa på grund av alla upprepningar, ofullständiga satser och avvikelser från ämnet. De osammanhängande uttalandena kan i ett levande samtal bilda mönster med intonation, ansikts- och kroppsuttryck som ger både nyanser och rent av kan strida mot det sagda (s.153).

### **3.5 Bearbetning av data**

Analysen av data kan ses i fyra nivåer; (1) läsa texten, (2) söka meningsbärande enheter, (3) kondensering samt (4) beskrivning och begrepp. Efter insamlingen av data och transkribering har vi i ett första skede (1) läst alla intervjuer för att kritiskt granska om, de i förväg bestämda tematerna, fanns återspeglade i texten eller om vi identifierade nya teman som vi i förväg inte avsett. Därefter har vi (2) sökt efter meningsbärande enheter ur intervjupersonernas synvinkel. För att kunna sortera de meningsbärande enheterna har vi i en matris kodat, systematiserat, våra teman och placerat liknande textavsnitt tillsammans utifrån empirin. Vi lyfte ut dem ur sitt (3) sammanhang, dekontextualiserat dem, för att i ett senare skede kunna ta alla meningsbärande enheter i respektive tema och se om resultatet i dem kunde lyftas tillbaka i ett sammanhang, rekontextualiseras. Om de efter rekontextualisering fortfarande stämde i sammanhanget har delarna validerats i förhållande till helheten. Men först backade vi tillbaka till de meningsbärande enheter som vi identifierade. Övrigt material har lagts undan. Vi tittade på hur (4) fördelningen under våra koder blev, är det någon kod som fick få meningsbärande enheter kanske den skulle ingå under en annan kod, subkod, eller att det inte var en kod. För att finna innebörden i citaten, omformulerade vi dessa till koncentrat, från konkret betydelse till abstrakt betydelse. De byggstenar som vi här fick har vi använt igen för att sammanfatta varje kodgrupp var för sig. Här gick vi tillbaka till den nivå då vi identifierade våra meningsbyggande enheter för att finna citat som så heltäckande som möjligt kunde beskriva innehållet i sammanfattningen. Under processen har ursprungliga teman och koder granskats för en eventuell vidareutveckling men då målet inte varit att utveckla nya begrepp har de förblivit oförändrade. Slutligen har resultaten validerats genom en rekontextualisering, det vill säga att resultatet har jämförts med den ursprungliga texten när vi sökte efter motsägelser (Malterud, 1998. s.86-101).

I vårt arbete med att identifiera meningsbärande enheter utgick vi ifrån de teman vi såg i en tidigare fas. Dessa koncentrerade vi oss på för att materialet skulle bli hanterbart. Under arbetets gång har en del teman fallit bort och andra tillkommit utifrån den kodning vi gjorde. Koderna såg vi sedan som ett medel för att ännu en gång systematisera det vi identifierat under de olika temana. I ett nästa skede tog vi en kodningsgrupp i taget och försökte sammanfatta de meningsbärande enheterna från konkret betydelse till abstrakt betydelse – kondensera innehållet. Därefter sökte vi citat som illustrerade sammanfattningen i de tidigare identifierade meningsbärande enheterna. Långa citat koncentrerades för att textmassan skulle reduceras till koncisare citat. Det sammantagna resultatet av de olika temana har därefter i en helhet tolkats i ljuset av de teorier vi valt (Kvale. 1998. s.170-184).

### **3.6 Val av teorier**

För att belysa vår frågeställning utifrån förståelsen av hur kuratorer bedömer och förhåller sig till barns sexualitet och behov av skydd har vi valt dels kognitiv teori som vi tror kan visa hur själva bedömningsprocessen ser ut samt genusteori för att visa att det är olika hur man ser på flickors och pojkars sexualitet och behov av skydd.



Vi är medvetna om att det finns andra teorier och perspektiv som kunnat belysa empirin på ett relevant sätt ur andra synvinklar så som till exempel rollteori och socialkonstruktivistisk teori men vårt val av teorier tror vi kommer att belysa vår empiri på ett harmoniskt vis då de kompletterar varandra.

### **3.7 Felkällor**

En felkälla kan vara att vi haft för lite förförståelse eller att vi trott oss ha större förförståelse än vad vi hade. Andra felkällor kan vara att vi fått fel information eller har ställt fel typ av frågor. Ytterligare en felkälla kan ha varit att vi endast intervjuade vid ett tillfälle, att intervjupersonen kan ha svarat 'politiskt korrekt' på våra frågor, eller att vi intervjuat någon som inte har den erfarenhet eller har varit med om just den situationen vi efterfrågar. Att vi vid ett tillfälle, på grund av felbokning och tidspress, fick göra varsin intervju enskilt påverkar kanske också vår empiri och tolkning. Som forskare kan också vi vara felkällor, genom att objektivitet vid intervjuerna knappast är möjlig eller att vi i resultatet feltolkat svaren.

### **3.8 Studiens vetenskapsfilosofiska position**

Uppsatsens vetenskapliga position är hermeneutisk. Genom ett hermeneutiskt forskningsperspektiv söker forskaren upplevelser och uttryck, forskaren tolkar och försöker förstå sammanhang och möjligheten att förklara. Genom tolkningsarbetet försöker forskaren nå en fördjupad förståelse genom frågorna: vad, var, hur och varför. Forskarens förförståelse framträder i den hermeneutiska forskningsprocessen genom det språk och de handlingar denne använder sig av (Olsson & Sörensen, 2001. s.101). Det hermeneutiska synsättet syftar till förståelse av en texts mening och våra forskningsintervjuer kan beskrivas som kunskapande samtal (Larsson, Lilja & Mannheimer, 2005. s.93). Man menar att forskningsintervjun är ett samtal om den mänskliga livsvärlden, där den muntliga dialogen förvandlas till texter som ska tolkas (Kvale, 1998. s.49).

Att redogöra för forskarens tillvägagångssätt vid forskningsarbetet syftar till att ge möjligheter till återupprepning och att kritisk värdera studien. Att replikera innebär att det skall vara möjligt att återupprepa studien och få samma resultat. Vi kommer att dokumentera vår forskningsuppgift så noggrant som möjligt för att detta skall vara möjligt (Backman, 1998. s.37).

Ödman (1994) menar att det ligger i hermeneutikens natur att man inte tvingar sig på svaren utan att grundvillkoren för en dialog är att den förs på lika villkor. Dialogen kan först då leda till en ömsesidig förändring och i och med detta till ökad intersubjektiv förståelse. Enligt Ödman medger hermeneutiken att det finns flera sätt att förstå världen eller en speciell företeelse. Vidare skriver Ödman att hermeneutiken tillstår att vi alltid ser utifrån aspekter och att vi inte kan ställa oss utanför oss själva när vi studerar verkligheten. Även om vi läser in oss på mycket, tar del av andras arbeten samt erfarenheter och samlar in material, iakttagelser och data, kommer vi ändå inte i en position utanför våra liv, föreställningar och bemödanden. Vår tolkning och förståelse påverkas alltid av att vi är historiska varelser. Vår förståelse är förnyelse och omskapande, förklarar Ödman vidare. Han förklarar det som att vårt begripande är en kognitiv gärning, medan förståelsen berör oss som viljande, kännande och etiska varelser. Förståelsen gäller den mänskliga verkligheten.

Verklighetens villkor och möjligheter och begripandets enskilda pusselbitar kan användas som delförklaringar av den mer omfattande bild vi försöker förstå. För att förklara och belysa detta använder sig Ödman ett klassiskt exempel av Heidegger som menar att vi inte kan förstå vad en hammare är genom att mäta, väga och registrera dess egenskaper. Vi måste faktiskt använda hammaren för att förstå. Men hammarens innebörd blir mest förståelig när den gått sönder. Då först blir det vardagliga redskapet i all sin klarhet synligt för oss. Hammaren skall förstås som ett redskap och användas som redskap för att innebörden ska bli tydlig för oss. Hammaren måste självt uppenbara sin existentiella innebörd för oss; världen och förståelsen är sammanflätade med varandra. Av det vi tolkar har vi alltid en förförståelse. Tolkningen utförs vid en bestämd tidpunkt och på en bestämd plats av en människa som befinner sig mitt i historien. Ödman (a.a.) hänvisar till Gadamer som säger att en hermeneutisk tolkningssituation bör bygga på en förväntansfull öppenhet för att något ska hända.

Vi kommer alltså inte granska och observera texten i första hand, utan lyssna oss fram till vad som sägs i texten. Med detta menas att den som tolkar inte ska ta texten i besittning genom att försöka förstå den intellektuellt, utan tolkningsprocessen består i stället av att man låter en värld öppna sig. Att förstå någonting för första gången ger oss en aha-upplevelse, vi får ett nytt perspektiv. Denna nya förståelse ger oss en perspektivförskjutning och en perspektivutvidgning. Vi ser på ett annat sätt efter att ha förstått då även vår självförståelse kan förändras (a.a. s.9-37).

### **3.9 Triangulering**

Triangulering innebär en metod att få en säkrare och mer nyanserad data. I studien har vi tillämpat tre olika former av triangulering; undersökartriangulering, teoritriangulering samt metodtriangulering. Undersökartriangulering innebär att man är flera undersökare som samlar in data och analyserar den. Vid bearbetning av insamlad data har vi båda analyserat och jämfört resultaten. De tolkningar vi gjort var och en har då prövats av den andre. Teoritriangulering innebär en kombination av flera teorier för att belysa och förstå problemställningen. Vi har använt oss av genusteori och kognitiv teori vid analysen av den insamlade datan. Metodtriangulering innebär att data inhämtas genom fler metoder vilket kan ge en rikare beskrivning vid förståelse av frågeställningen. Vi har i studien tillämpat både en delvis rättsdogmatisk metod och kvalitativa intervjuer som metod vid insamling av data (Larsson, et al., 2005, s.109,111-112).

### **3.10 Validitet och reliabilitet**

Vår studies validitet är beroende av hållbarheten i de teoretiska förutsättningarna och konsekvensen i slutledningarna från teorin till studiens forskningsfrågor. Tematisering, planering, intervju, utskrift, analys, validering och rapportering är denna studies sju kunskapsproduktionsstadier. Valideringen berör samtliga sju stadier och denna görs inte enbart i slutet av studien. Vi har granskat samtliga temat kritiskt så de ska anses vara bärkraftiga i förhållande till de teoretiska förutsättningarna. Validiteten i den vetenskap som producerats i denna studie är också beroende av planeringen. Vi har fäst stor vikt vid studiens planering. Kvalitén i själva intervjuandet är också relevant för validiteten.

Informationen som framkom vid intervjuerna har noga kontrollerats och ifrågasatts, det kan dock tänkas att en del av informationen inte följdes upp av riktiga följdfrågor, vilket kan ha inverkat på studiens validitet. Validiteten i analysen avgörs av hur logiskt bärkraftig tolkningarna av intervjutexterna är, detta kan i sin tur bero på vilka analysverktyg vi som forskare valt att använda. Studiens resultat har redogjorts på ett tillförlitligt sätt genom att vi kontinuerligt gått tillbaka till validitetens sju stadier och ifrågasatt giltigheten under arbetets gång. (Kvale. 1998. s. 214).

Med reliabilitet i denna studie avses hur bra vi utforskat(mäter) det vi utforskar, det vill säga överensstämmelsen mellan mätningar med samma mätinstrument. Att vi får samma resultat varje gång vi mäter (Olsson & Sörensen, 2001. s.73). Vårt fokus under studien angående reliabiliteten har legat på intervjun, utskriften och analysen. Vi har reflekterat över att vi som forskare kan ha minskat reliabiliteten i studien genom att vi omedvetet kan ha ställt ledande frågor eller följdfrågor under intervjuerna, eller att vi inte ställt rätt följdfrågor. Detta kan ha att göra med vår ovana att intervjua och att vi inte behärskar den intervjuteknik som krävs. Att vårt resultat ligger i linje med tidigare forskning visar på en reliabilitet i vår studie.

### **3.11 Generaliserbarhet**

I en kvalitativ studie är det den naturalistiska och analytiska generaliserbarheten som man talar om. Den naturalistiska bygger på personlig erfarenhet där den tysta kunskapen uttrycks i ord och förvandlas till explicita påståenden av intervjupersonerna. Den analytiska generaliserbarheten klarlägger sambanden mellan påståenden av intervjupersonerna och likheter eller skillnader i teorierna. Generaliserbarheten blir således en bedömningsfråga för läsaren men vi är medvetna om att tidsbegränsningen och omfattningen av studien i sig inte möjliggör mättnad i studien (Kvale, 1998. s.210-212).

### **3.12 Etiska ställningstaganden**

Under studiens olika stadier är det av vikt att vi som forskare är uppmärksamma och vaksamma på de känsliga och kritiska problem som kan uppstå. Vi har gjort ett antal moraliska överväganden som berör informerat samtycke, konfidentialitet, konsekvenser för intervjupersonerna samt vår egen roll som forskare. Vi har informerat intervjupersonerna om studiens allmänna syfte, hur vi lagt upp själva studien och vilka eventuella risker eller fördelar som följer genom att man deltar i intervjun. Genom informerat samtycke säkerställer vi att intervjupersonerna deltog frivilligt i studien och att de har rätt att dra sig ur när helst de önskade. För att säkra konfidentialiteten i studien för intervjupersonerna redovisar vi inte deras identitet vad gäller könstillhörighet och ålder samt att vi inte redovisar i vilken kommun/stadsdelsförvaltning som kuratorerna arbetar i.

Detta för att de inte skall kännas igen av andra och för att skydda deras personliga integritet. Som forskare har vi också ställt oss frågan hur djupt och kritiskt intervjuerna kan analyseras samt hur och om intervjupersonerna ska ha inflytande över hur deras uttalanden tolkas. Även vid vår slutliga rapportering av denna studie aktualiseras frågan för oss forskare vilka konsekvenser som publiceringen av denna rapport får för både de intervjuade och för den yrkesgrupp eller ungdomsmottagning de representerar.

Vi har också reflekterat över vår egen forskarroll i studien och hur den kan ha påverkat resultaten, vårt vetenskapliga ansvar för studien, vår relation till intervjupersonerna och vår studies forskningsoberoende. (Kvale, 1998 s.105-113).

### **3.13 Studiens avgränsningar**

Barn är någon tills han eller hon är 18 år (Hammarberg, 2000. s.35), men eftersom tonårstiden är en tid av utveckling och identitetssökande för att nå vuxen mognad, så är sexualbrottslagstiftningen i det här avseendet uppdelad i före 15 år och tiden efter 15 år där man ser olika på ansvaret och rätten till självbestämmandet, till exempel det sexuella självbestämmandet som träder i kraft vid 15 år. Vi har valt att studera kuratorernas tankar om barn under 15 år som är sexuellt aktiva. Vi har gjort ett val att bara intervjua kuratorer som är verksamma på ungdomsmottagningar i Stockholms län av geografiskt skäl. Vi har även valt att avgränsa oss vad gäller litteratur och intervjuer till att förhålla oss till svenska förhållanden inom området.

## **4. Tidigare forskning**

För att finna svar på vår frågeställning har vi delat upp den tidigare forskningen i två områden; barns sexuella mognad och socionomers beslutsprocess. Detta därför att dessa faktorer i kombination har varit svåra att finna men var för sig har i alla fall den kognitiva beslutsprocessen varit väl representerad. När det gäller begreppet mognad har det varit mer sparsamt med litteratur i ämnet, men vi tror oss i alla fall ha funnit ledande forskning.

### **4.1 Ungdomars sexuella mognad**

Margareta Forsbergs (2005), fil.dr. vid Göteborgs universitet, rapport för Statens folkhälsoinstitut visar hur professionella på ungdomsmottagningar ser på ungdomars sexualitet vilket givetvis påverkar bedömningen av hur professionella ser på barn under 15 års aktiva sexliv. Forsberg menar att det finns en parallell mellan tidig samlagsdebut och andra former av risktagande, forskningens fokusering ligger på unga flickors tidiga samlagsdebut men inte på pojkars vilket kan visa att det finns historiska och kulturella skäl till att man inte forskat lika utförligt kring pojkars samlagsdebut. Hon visar också att det finns ett samband mellan tidig samlagsdebut och alkoholbruk och lägger man till "school-drop-outs" så ökar riskerna ytterligare (s.107-109).

Det är svårt att finna en definiering av begreppet mognad men Helmius (1998) har genom sina studier funnit en koppling mellan kärlek och mognad. Hon menar att det finns en acceptans från samhällets sida när någon under 15 år frivilligt vill ha samlag för att ungdomen är kär, den då betraktas i en sådan situation som mogen. Helmius menar vidare att för-tidigt-begreppet med tiden har kommit att liknas vid *mognad* som hon menar är svårdefinierat. (s.153, 157-158)

Ett sätt att tänka om mognad menar Helmius (1990) är:

*”trots att mönstret för unga människors sexuella erfarenhetsinsamlande vid ett ytligt betraktande kan tyckas innehålla normbrott av typen ’för tidiga’ samlag, är manus ’funktionellt’ för samhället då unga människor genom att följa manus blir ’mogna’ för den av samhället sanktionerade sexualiteten”*(s.179).

Med detta menar hon att det är samhället som skapar hur ungdomarna ska förhålla sig till sexualiteten genom norm och värdering från de vuxna där monogama kärleksförhållanden legitimerar den sexuella handlingen och därmed anses man vara mogen för sex (s.180).

I *Manus för mognad* använder sig Helmius (2000) av två skäl av Bühlers teori om ungdomens själsliv för att peka på viktiga mekanismer för att beskriva hur unga människor införlivar sexualiteten i sina liv. Det ena skälet är att teorin fokuserar både teoretiskt och empiriskt på ungdomstiden. Teorin rekonstruerar inte ungdomstidens sociosexuella utveckling utifrån möten med vuxna. Bühlers teorier utgår från dagböcker skrivna av ungdomar i den utvecklingsfas de befinner sig i. Det andra skälet Helmius anger för Bühlers teori är att hon anser att perspektivet tillmäter svärmeri och erfarenheter av icke-sexuella närmanden en betydelse och ett värde i ungdomars förmåga att införliva sexualiteten i sina liv. Vidare menar hon att det mogenhetsargument som används för att begränsa ungdomssexualiteten riskerar att endast knytas till lämplig ålder för samlagsdebut; samlagserfarenhet rycks ur sitt utvecklingsmässiga sammanhang. Helmius menar att samlag är, en av flera erfarenheter, som är av stor betydelse för ungdomars sexuella socialisation. Den själsliga pubertetsutvecklingen är minst lika viktig för individens vuxna liv som kulturell varelse. Den själsliga pubertetsutvecklingen innefattar integrering av sexualiteten, såväl socioemotionellt som praktiskt-tekniskt i ungdomens personliga liv och tillvaro. Ungdomar tar sexualiteten i anspråk när de själva anser sig mogna för det enligt Helmius (s.20-23).

Homburger-Erikson har inom utvecklingspsykologin delat in människans liv i olika faser där en av faserna är ungdomens identitetssökande fas. I den finner ungdomen sin identitet kontra upplever förvirring, en splittring av rollerna. Först när man gått igenom en fas kan man enligt Homburger-Erikson utvecklas i nästa som i det här är fallet blir den tidiga vuxenåldern med närhet kontra isolering. Om den fasen faller ut positivt kan kärlek uppnås. Det problematiska ligger i att för att nå *ett moget sexuellt beteende* ingår experimenterande som en naturlig del men för att kunna skydda sig mot ett risktagande som kan ge *långsiktigt negativa konsekvenser* måste man vara mogen redan innan för att kunna fatta beslut (Tamm 2002. s.12-14, 27). Om man tänker sig att den här tiden infaller mycket olika från ungdom till ungdom utifrån olika psykosociala förutsättningar kan man å ena sidan förstå hur svårt det är för en kurator att se till en åldersaspekt men å andra sidan också förstå vikten av att man gör det.

## 4.2 Kuratorns beslutsprocess

Denvall m.fl. (1999) tar upp den osynliga professionen i *Möten med Anna* hos socialarbetaren för att visa hur våra egna referensramar, värderingar i samhället och arbetsplatsens praxis påverkar mötet med klienten. Om arbetsplatsen är av byråkratisk natur kan den öka rättsäkerheten men medför då att klienten objektifieras och inte bedöms individuellt, vilket i sin tur medför att normer och bestämmelser går före den enskildes behov. Alla har vi vårt eget "filter" när vi tar in information. Ett filter som den professionelle bör bli medveten om enligt Denvall m.fl. Socialarbetaren har makt att konstruera klientens verklighet med val av teorier och arbetsmodeller, vilket medför ett ansvar bland annat avseende självreflektion för att kunna kontrollera makten. Men då samhällets struktur regleras av bland annat lagar och förordningar måste mer än den enskilde socialarbetarens vilja vägas in i beslutsfattandet. Socialarbetaren måste ta ställning till hur den strukturella makten ska hanteras (a.a. s.75-83).

Erfarenhetsbaserad kunskap, är ett begrepp som Eliasson-Lappalainen (2000) använder. Denna typ av kunskap är minst lika viktig som den teoretiska kunskapen, det vill säga, den vetenskapliga, men då den är svårare att begripa så betraktas den inte som riktig kunskap. Praxiskunskapen värderas inte lika högt och det paradoxala blir då att en risk föreligger att den teoretiska kunskapen tystar ner praxiskunskapen som då förvandlas till tyst kunskap (s.305-308). Den tysta kunskapen kan emellertid liknas vid ett instrument, ett redskap. Ett redskap som spelar en viktig roll då vi skapar vår verklighet, tillsammans med metoder och teorier. Rolf (1995) menar att "*all kunskap som inte själv är tyst förutsätter tyst kunskap*" och att begreppet tyst kunskap kan härledas till begreppet schema inom den kognitiva psykologin. Scheman kan organisera det förflutna och nuet samt fyller ut sambandet vid händelser, situationer och berättelser (s.62-63, 75-76). I vissa sammanhang hänvisas det hellre till förhållningssätt, tyst kunskap och gemensam värdebas, då detta går i direkt meningsstrid mot en fastare metodorientering. Bergmark och Lundström (2000) säger också att några klara distinkta gränser för vad som skiljer metoder från annan typ av verksamhet inte står att finna. Ordet metod används i det sociala arbetets vardag i en mycket allmän mening utan att man närmare anser sig behöva reflektera över betydelsen i begreppet. Begreppsanvändningen blir problematisk när man i teoribildning, forsknings- och utredningssammanhang använder sig och talar om metoder i socialt arbete som om det vore ett väldigt tydligt och avgränsad företeelse. Gemensamt är att systematik, ändamålsenlighet och planering betonas. Det krävs, för att vi ska kunna benämna ett arbetssätt metod, att de tillvägagångssätt som praktiserats är strukturerade på ett tydligt och återupprepningsbart sätt (s.74-76).

## 4.3 Sammanfattning av tidigare forskning

Sammanfattningsvis kan konstateras ungdomens sexuella mognadsprocess är sparsamt utforskad och att sexualiteten är så mycket mer än samlag. I litteraturen är det framförallt flickans eller kvinnans mognad och kroppsutveckling som man avser. Även om många har sin inre bild av vad mognad sexuellt innebär så är det ett problem att den inte definieras. Här får kuratorers kognitiva beslutsprocesser stor betydelse. Som det är beskrivet i litteraturen så har människan sina filter utifrån sina självupplevda händelser där erfarenheter lyfts fram som dold och tyst kunskap eller kunskapspraxis. Dessa följer dock inte ett slumpartat mönster utan är sammankopplade med hjälp av kognitiva scheman och de utvecklingsfaser som människan gått eller går igenom.

## 5. Teoretiska utgångspunkter

Olika vetenskapsteoretiska kunskapsvägar kan användas för att belysa och ge mer detaljerade och nyanserade bilder av ett fenomen som studeras. I denna studie har vi valt att använda oss av genusteori för att belysa genuskillnader och betydelsen av genus i kuratorers tänkande i förhållande till barns sexuella aktivitet och vår nya sexualbrottslagstiftning. Kognitiv teori menar vi vidare kan vara användbar vid en analys av kuratorernas beslutsprocess i förhållande till anmälningsskyldigheten i socialtjänstlagen.

Vi är medvetna om att andra teorier också kan vara lämpliga i kombination med de vi valt eller i ytterligare nya konstellationer. Vårt eget forskningsintresse samt studiens tidsramar har dock tillåtit påverka vårt val av teorier.

### 5.1 Genusteori

På det sociala arbetets arena möts socialarbetare och klienter i flera olika könskonstellationer. Ändå har det inte varit självklart med forskning eller praktiskt socialt arbete vare sig utifrån betydelsen av kön i sådana möten, eller med utgångspunkt från hur män eller kvinnors sociala verklighet konstrueras. Det könsneutrala perspektivet har snarare varit det rådande idealet, men det har också riktats kritik mot samhällsvetenskapens könsblindhet. Harriet Holter och Hanne Haavind, två norska kvinnoforskare, säger att könsneutralitet kan legitimera kvinnoförtryck genom att män görs till norm och kvinnors erfarenheter marginaliseras. Sedan dessa två kvinnor framförde sin kritik på 1970-talet har mycket hänt. Kvinnoforskning har etablerats som akademiskt ämne och intresset för mansforskning har vuxit (Hydén 2002. s.274).

Allmänt sett råder det inga tvivel om att den sociala könsordningen förändrats över tid menar Månsson (2002). Kvinnorna har förflyttat sig ut på den offentliga arenan och deltar aktivt i politiken, utbildar sig samt förvärvsarbetar som om det vore självklarheter, vilket det inte varit under tidigare decennier. Månsson (a.a.), precis som Hydén (2002) påpekar dock att det finns kritiska kvinnoforskare som anser att den jämställdhet som råder idag inte är på kvinnans villkor utan på mannens (s.163).

Inom feministisk teoribildning, har det gjorts en skillnad mellan kvinnors biologiska kön och sociala kön och anledningen till detta är att forskningen velat avvisa biologiskt förutbestämda påståenden om vad kvinnor är och inte är. Detta för att forskningsvärlden vill kunna argumentera för ett kraftfullt försvar av kvinnors frihet. Vi föds med det biologiska könet medan det sociala (genus) könet är det vi förvärvrar i de kulturella sammanhang vi lever i. Den rådande könsmaktsordningen kan inte förenklas till en angelägenhet mellan män som grupp eller kvinnor som grupp. Över – och underordningen, som är könsmässig, befinner sig på olika nivåer i samhället och är förankrad i materiella, men också i sociala och kulturella sammanhang (Hydén, 2002. s.278-279).

Mattsson (2002) skriver, något förenklat, i *Kön och genus i samhället och i det sociala arbetet* att begreppen kön och genus utgår från kroppen. Begreppen blir två olika beskrivningar av kroppen och två olika tolkningssätt av den, där begreppet kön beskriver den faktiska och fysiska kroppen och genus beskriver vårt förhållande och tolkning av kroppen.

Mattsson skriver vidare att det vi av tradition gör är att vi gör kroppen till biologiskt man och biologiskt kvinna och vi tillskriver dessa biologiska kön genusaspekterna manligt och kvinnligt som i sin tur är knutna till våra sociala och kulturella sammanhang (s.3).

Yvonne Hirdman, professor vid Stockholms Universitet, lanserade 1988 begreppen genus och genussystem. Begreppen fick stor betydelse för forskningen om hur manligt och kvinnligt skapas och för hur analysen görs av maktförhållandet mellan kvinnor och män. Hirdman ansåg att genus var ett bättre ord än könsroller och socialt kön. Hon säger att könsroller ger ett sken av att kvinnor och män frivilligt väljer vissa roller och att de kan frigöra sig från dessa när de känner för det. Hirdman menar att det inte är så enkelt, efter som vi växer upp i genussystem som redan definierar vad som är kvinnligt och manligt och där mannen är den rådande normen. Genussystemet är som ett slags apartheidsystem som anvisar kvinnor och män till olika platser, olika arbeten och olika egenskaper.

Det är inte, enligt Hirdman, meningsfullt att försöka hitta orsaken till den kvinnliga underordningen och ta reda på 'vems fel' det är. Bättre är att koncentrera sig på att förstå och förändra de processer som både män och kvinnor ingår i, de processer som gör att kvinnor och män upprepar mönster av kvinnligt och manligt generation efter generation. Från tidig ålder formas barn till att bli pojkar eller flickor utifrån föreställningar om vad som är kvinnligt eller manligt. Kön är något man föds med, men genus är något man formas till. Det finns många djupt rotade föreställningar om hur en man och kvinna ska vara som gör att det är svårt att bryta mot stereotyperna. Hirdman anser att genussystemet går att förändra men menar att det har sega strukturer och att det kommer att ta lång tid att åstadkomma förändringar (Webdokument B).

## **5.2 Kognitiv teori**

Kognitiv teori förklarar hur vårt medvetna medvetande är uppbyggt och ständigt byggs upp. Varför vi tänker och handlar som vi gör, eller hur vi upplever olika händelser, har sin grund i de tidigare livsupplevelser som vi har haft, till exempel som minnen, reflektioner, fantasier, tankar och föreställningar. Vårt medvetande formas utifrån dels den sociala kontexten som vi befinner oss i som till exempel uppfostran och utbildning, men också av den fysiska grund individen har i form av genetiskt arv som intelligens. I den kognitiva beslutsprocessen blir det en fråga om det medvetande individen har med sig, attityder, tillsammans med en informationsbearbetning utifrån det beslut som ska fattas. De uttryck, positiva eller negativa, som vi gör om ett objekt kan man se som en summa av de värderingar vi har, vilket följaktligen är grunden till våra attityder. Attityderna är ett sätt att organisera och strukturera våra upplevelser, vilket kognitivt sett underlättar interaktionen med andra. Medvetandet kan delas in i två olika *jag*, subjektsjaget och objektsjaget. Subjektsjaget kan liknas vid att individen har en identitet, att individen kan uppleva sig som en unik person med möjlighet att interagera med omvärlden, en social perception. Objektsjaget beskriver hur individen uppfattar sig själv vilket också kan benämnas personperception i den sociala kognitionen (Stevens 1998. s.23-24; Ekehammar 2005. s. 276-277, 316).

Teorin har en bas i att vårt beteende har sin huvudsakliga grund i vad vi lärt oss genom upplevelser och därför är också vårt beteende föränderligt. Genom att bli medveten om varför eller hur vi tänker och agerar kan vi också genom reflektioner förändra beteendet. De kognitiva strukturer som individen bär med sig kan liknas vid olika scheman.



Dessa scheman kan aktiveras automatiskt (omedvetet) och är då implicita eller så aktiveras de kontrollerat (medvetet) och är då explicita (Ekehammar 2005. s.316; Payne 2002. s.164-165).

Då den kognitiva teorin har sin grund i Freuds psykoanalys har även det omedvetna en stor roll att fylla. Enkelt uttryckt ansåg Freud att det som inte kan vara medvetet för oss är omedvetet, det vill säga, att vi bär med oss känslor, tankar och upplevelser som vi för stunden inte är medvetna om men som påverkar vårt beteende (implicita, automatiska processer). Det omedvetna fungerar också som ett slags psykiskt försvar där upplevelser som varit så svåra att man trängt bort dem lagrats. Men då kognitionen bygger på det som vi upplever och känner måste det omedvetna medvetandegöras för att kunna förändras, bli kontrollerade (explicita) processer. För att synliggöra till exempel omedvetna attityder talar man om att man gör en priming, man "klistrar" på eller exponerar någon för ett föremål, en text eller ett ord under så kort tid att det medvetna inte hinner uppfatta det. Därefter ser man om ett beteende, ett schema, aktiverats. Fortfarande är dock kontexten av avgörande karaktär för beteendet.

Ett socialt schema kan i ett sammanhang påverka ens beteende helt olikt mot i ett annat sammanhang (Ekehammar 2005. s.278-281; Craaford, Sjögren, Warren 2003. s.153-157; Stevens 1998. s.23).

För att kunna analysera socialpsykologiska processer skiljer man på tre nivåer; *Intrapersonella nivån* är den första nivån som ser till vad som sker inuti en individ utifrån motivation- och kognitiva processer. *Interpersonella nivån* är den andra som ser till samspelet mellan människor, där ens egna identitet har en roll samt hur man interagerar med andra människor. Den tredje är *samhällsnivån* som är strukturell där man kan förstå hur de första två påverkar det som sker. Dessa tre nivåer är relevanta för att kunna beskriva det tolkande jaget, hur vi hela tiden definierar och förändrar vår syn på oss själva utifrån den input vi får (Lalljee 1998. s.103). I vår analys är det framförallt den kognitiva beslutsprocessen som kommer att vara i fokus för att förstå resultatet av vår studie där den enskilde kuratorn använder sig av tidigare erfarenheter, teorier och metoder på ett systematiskt sätt för att utröna vilket beslut som ska fattas. Detta görs inte slumpmässigt utan utifrån ett omedvetet mönster som är utmärkande för den kognitiva beslutsprocessen (Stevens 1998. s.23-24; Ekehammar 2005. s.276-277, 316).

## 6. Resultat

### 6.1 Inledning

Vi kommer här att presentera vår empiri med täta och rika citat under olika teman. De teman vi valt att lyfta fram är följande; Kuratorns möte med barnet Kuratorns tolkning av barnets situation, Hur kuratorn resonerar och motiverar sitt beslut, Kuratorns tankar om motstridiga yrkeskrav, Synen på anmälningssplikten, Kuratorns syn på den rättsliga regleringen. Men först inleder vi med en kort presentation av våra intervjupersoner.

### 6.2 Intervjupersonerna

Alla intervjupersoner har arbetat inom socialt arbete i minst sju år. Flertalet har ett tjugotal år i professionen. Som kurator på ungdomsmottagning har två börjat sin anställning under året, en har tre års erfarenhet, en fyra års erfarenhet och en har nitton års erfarenhet som kurator. Tre av dem har yrkeserfarenhet som socialsekreterare varav en av dem delar sin arbetstid som socialsekreterare fortfarande. Tre av intervjupersonerna är män och två är kvinnor. Deras ålder varierar från 35 år till 57 år. För att det ska bli en mer naturlig känsla för läsaren har vi namngett intervjupersonerna från A-E; *Adam, Beata, Curt, Ditte och Erik*, men det finns ingen anknytning till namnen i verkligheten och även könstillhörigheten kan variera.

### 6.3 Resultat

#### 6.3.1 Kuratorns möte med barnet

Adam menar att han inte förbereder sig för sina möten med barnet eftersom han har så lång erfarenhet inom professionen. *...det är bättre om jag kan va blank när jag träffar ungdomar så att jag kan se vad är deras behov...* Samtidigt säger han sig ha en medveten metod i sitt möte med barnet för att det ska känna sig bekvämt och tryggt. Han ställer frågor under samtalet där han checkar av om han uppfattar barnet rätt. Detta för att det inte ska bli en ångestladdad tystnad i rummet. *... jag försöker inte styra samtalet så mycket. Jag sitter aldrig tyst med ungdomar jag säger alltid vad jag tycker å är VÄLDIGT noga med å checka av...* Beata beskriver hur hon innan ett möte med en yngre ungdom har tankar om att de är barn. Och där hon upplever att de är små. Hon tänker annorlunda i mötet med en yngre jämfört med en äldre ungdom. *...inte mer än att man har det i huvudet, att det här är ett barn nästan, så tänker jag...det är ett annat fokus tänker jag. Jag är ju förvånad över att så många unga människor, i den åldern faktiskt har ett sexuellt aktivt liv.*

Curt upplever att det inte är så vanligt förekommande med förbokade besök av barn under femton år utan att de då kommer som spontana besök under öppet hus tillfällen alternativt via barnmorskan och därför hinner han inte reflektera innan om mötet. *”Då förbereder jag mig inte på något speciellt sätt...utan tar det som det kommer så att säga, spontanbesök.”* Medan Ditte gör en bedömning, av de som kontaktar henne via telefon innan mötet, för att se om barnet ska komma till henne eller remiteras vidare. Om hon inte har haft telefonkontakt gör hon den övervägningen i rummet vid första besöket.

*”Då pratar jag ganska kort i telefon och så bokar jag en tid... jag vet ungefär hur gammal personen är och lite till, lite frågeställningen...sen brukar jag inte förbereda mig så mycket mer.....det brukar jag liksom försöka ha i bakhuvudet,... om jag bestämmer att de får komma, brukar jag säga att det blir ett första samtal.”*

Inte heller hon upplever att hon förbereder sig men att hon ändå har tankar om vem som kommer till henne och vad barnet vill. Även Erik säger sig ha tankar utifrån det han vet innan mötet beroende på varifrån barnet har remitterats. Han tycker att det är en fördel att inte veta så mycket innan mötet. Han har också en medvetenhet om vikten av att han ställer rätt typ av frågor då hans erfarenhet säger honom att annars återkommer förmodligen barnet inte.

*”mina kollegor tar emot ett samtal ifrån en ungdom direkt. Eller från någon av våra samarbetspartners – vilket kan va skolkuratorer, handläggare på socialtjänsten. Föräldrar som ringer direkt hit. Jag vet ofta inte så mycket vad det handlar om utan jag har oftast ett namn och ett telefonnummer. Med erfarenheten så gör jag det för jag vet ju också att om jag ställer...inte rätt frågor, så försvinner de härifrån...”*

### **6.3.2 Kuratorns tolkning av barnets situation**

Adam försöker skapa sig en bild av hur barnet har det inte bara genom att ställa direkta frågor utan även genom att lyssna efter det som inte sägs till exempel att barnet inte nämner pappa. Då blir han misstänksam på hur det kommer sig och ställer då en direkt fråga om det. *”Men det är inte så att jag forskar ut så mycket utan jag använder mitt tredje öra å hör vad de INTE talar om å vad de talar om.”* Medan Beata tycker att de har ett urval frågor som de alltid ställer till alla barn som kommer till ungdomsmottagningen. Det anser hon är bra för att det gör att samtalet blir mer avslappnat och rutinen gör det lika för alla vilket kan förklaras för ungdomen samt chansen att missa något minskas. Frågorna syftar till att kartlägga den sociala situationen. *”Hur bor dom? Med pappa och mamma? Eller bara med pappa? Bara mamma? Lite diskussion kring det. Man får känna efter om hur mycket dom är beredda att berätta, men ändå fråga kring det. Vilken skola, om dom trivs, hur det går i skolan?”* Men en del frågor syftar till det fysiska och psykiska välbefinnandet.

*”frågar vi om de har kontakt med kurator eller PUB eller socialtjänsten eller på nåt vis nån utanför eller nån annan som känner till deras situation. Sen frågar vi lite grann om kostvanor också Vi frågar om droger också. Sen frågar vi om hur ofta i månaden dom dricker alkohol?”*

Även Curt anser att det är viktigt att man tydliggör hur den sociala och psykologiska situationen ser ut kring barnet. *"Ja...alltså om man tänker sig sån här nätverkskarta å så, det e ju liksom en metod och om man har lärt sig den å tycker den är bra så kan man väl göra en sån"* Han tycker också att det är viktigt att man reflekterar över sig själv; varför man känner oro och varför man har en viss magkänsla. Att man är medveten om sin egen roll i professionen samt att man förhåller sig till kunskap *"..ja dels handlar det om kunskap såklart om lagarna, men så handlar det också om nån slags självkännet..."* Ditte gör också en bedömning av barnets situation vid första samtalet men lägger stor vikt vid att samtalet utvecklas på barnets villkor. *"Men självklart vid det här första bedömningssamtalet försöker jag och pejla av hela området.....kamrater, föräldrar, syskon, skola..."*

Även Erik gör en bedömning av barnets sociala situation där han samtidigt arbetar på att skapa tillit och förtroende genom att bjuda på sig själv så att barnet känner sig trygg med att veta vem han är. *"Jag kanske då mer utvecklar nån typ av frågearsenal. Hur är läget? Hur funkar skolan? Har du syskon? Mamma, pappa bor dom tillsammans? Hur ser det ut med kamraterna?"* Men han tycker också att det är viktigt att barnet utifrån sig själv får tillfälle att berätta med egna ord varför de har kommit till samtalet. *"... intresserad av, om man tänker sig ett första samtal att få ungdomar att uttrycka sina tankar och funderingar till anledningen till att dom tar sig hit."*

### **6.3.3 Hur kuratorn resonerar och motiverar sitt beslut att anmäla eller inte**

För Adam har det en betydelse hur barnet presenterar relationen till sin partner för vilket beslut han fattar. Hur relationen upplevs vara oavsett om det är en ålderskillnad eller inte även hur länge de varit tillsammans kan ha betydelse för om han agerar till skydd för barnet.

*"... om det verka va en harmonisk relation. Där hon är rätt mogen å pratar om det här som att det e ett långvarigt förhållande. ...å så, det skulle jag inte göra även om jag enligt lag ska göra det."* Beata menar att det inte alltid är så lätt att avgöra vad som är det bästa för barnet ur ett skyddsperspektiv eftersom den individuella utvecklingen är så olika. Den fysiologiska och psykologiska kroppsutvecklingen kan vara i otakt med varandra. *" blir din kropp utvecklad, du får bröst du får mens, du får höfter...så innebär det ju också att den sexuella känslan kan, kommer igång...Och det behöver ju inte nödvändigtvis betyda att du inte parallellt med det inte kan leka med Barbie."* Som ett led i beslutet vill hon också checka av hur barnet känner det och om hon kan skydda sig själv. *"...för så här unga tjejer..."* *"Hur känns det för dig?"*, *"Gör det ont?"*, *"Vill du det här?"*, *"Är du kär?"*, *"Är det en bra kille?"*, *det är massor av djup på tjejen och se på hur hon reagerar liksom."*

För Curt har självkännetomen en stor betydelse och att man har kunskap om lagstiftningen *"... att lita till sin egen känsla för vad som handlar om möjligen min egen oro, för vad som handlar om ungdomen . Lita på sin egen magkänsla."* Det är viktigt för honom att samtalet sker frivilligt på barnets villkor, att ungdomsmottagningens verksamhet inte upplevs tvingande. *"Ja alltså det är ju frivillig verksamhet så att säga. Det bygger ju på att ungdomarna frivilligt vill gå här och den frivilligheten kan inte jag liksom sätta mig över, om det känns bra så att säga."*

När Ditte möter barnet så använder hon sig själv som ett redskap för att förstå barnet och känna av var i utvecklingsfasen denne befinner sig. Hon upplever det svårt att avgöra barnets eget ansvarstagande. ”...för att jag försöker nog komma bakom, för den här flickan som är hur kapabel och fixar hur mycket som helst och trots att det är kaos, där kan man ju tänka att hon är ju himla mogen”

Hon säger sig inte kunna agera utan den rätta känslan. ” Så jag måste alltid då hitta...Jag kan aldrig göra någonting utan det som...sitter i mig...” Så länge Erik inte känner någon oro eller en misstanke om att allt inte står rätt till så avstår han ifrån att aktivt agera. Han väljer hellre att se till hur relationen upplevs. ” Det bygger nånstans på ömsesidighet, det bygger på en relation till en annan människa, det bygger på lust, det bygger på ömsinhet. Alla de här orden vi vill lägga i ett förhållande. ” Men även han använder sig själv som redskap för att avgöra om det finns skäl till att ingripa. ”Har jag en magkänsla och att den är så stor, och en oro, om jag har en misstanke”

#### **6.3.4 Kuratorns tankar om motstridiga yrkeskrav**

För Adam blir det ibland en svårighet i övervägandet om han ska följa lagar och förordningar eller sätta barnets förtroende främst. Men han betonar att om det är fråga om en risksituation för barnet så tvekar han inte att anmäla. ”Men sen är det också så att man är tvungen å liksom följa lagen å föreskrifter som finns så att det är en balansgång. En svår balansgång, man undviker inte å anmäla om man anser att det är fara för den där ungdomens hälsa å så va.” Beata beskriver tydligt hur uppdragen i professionerna inom ungdomsmottagningen skiljer sig åt. Hon beskriver att bakgrunden som socionom skiljer sig åt jämfört med barnmorskorna då deras uppgift är främst barnens fysiologiska välmående medan kuratorns främsta uppgift är den psykologiska. ”...och dom har en helt annan inställning till.....alltså...kan jag tycka än jag som socionom ibland har.....Jag tycker att det är svårt. Och hitta den här balansgången i kulturen.” Även Curt beskriver att hans roll mer är att se till det psykologiska välmåendet medan barnmorskans roll mer är den fysiologiska. ”Vi frågar ju också om sex och samlevnad...eh...situationen å sådär men det kanske inte är det första man gör när nån söker hit för att man mår dåligt och känner sig nedstämd, medan de skriver ut p-piller liksom har de här frågorna på tapeten. ”

Ditte lyfter fram att det ibland kan upplevas splittrande att de olika professionerna på ungdomsmottagningen har olika värderingar när det gäller barns sexuella mognad. ”...men sen tycker jag att här..... att barnmorskorna...tar hand om det så himla fint när det är p-piller och att man oftast får med en förälder. Alltså jag tycker att barnmorskorna är rätt bra på...men rätt spontant så känner jag att dom är för unga!”

### 6.3.5 Synen på anmälningsplikten

Adam gör en bedömning utifrån ålderskillnaden mellan barnet och dennes partner om han anser att det föreligger skäl för anmälan eller inte.

*”Ja i princip så är man ju skyldig å göra det när en tjej som är 14 t.ex. har sex med en kille som är 16. Men det får ju va nån måtta, man måste ju ändå ha tänkt igenom det här, vad är rimligt liksom? Men det e klart e det en tjej som är 13 år och ihop med en 20 årig kille då är det allvarligt tycker jag.”*

Även Beata gör en bedömning utifrån ålder när hon gör en lagtolkning. *”Alltså det är ju en lag, den är ju inte så här... svart-vit... den är ju, den är ju, alltså den är ju... är det en 14-årig tjej och killen är 15-16 och dom är tillsammans och det är ömsesidigt, alltså då, det, det, det spannet täcker ju lagen...”* Men hon menar också att det är viktigt att man har barnet med sig innan man gör en anmälan för att behålla deras förtroende och att det inte alltid är nödvändigt att anmäla hos socialtjänsten.

*”Förklarar man för dom, inte bara så här..” Ah, och så nu anmäler jag det här! Pang!” Alltså förklara ”Jag är orolig för dig, därför, därför, därför... Sen är det ju inte säkert att jag skulle börja med att anmäla till socialtjänsten, jag skulle försöka få hit mamman. Eller pappa, alltså... det skulle jag försöka.”*

För Curt kan lagen innebära ett sätt att förhålla sig till barnet då den ger indikation på dennes mognad och kontroll över sexualiteten. Den är en värdering utifrån samhället. Men även han upplever att man kanske inte alltid följer lagen till förmån för den individuella förutsättningen som åldersskillnad till exempel.

*”Lagar är bra på så sätt att det skapar tydlighet, ett rättesnöre att hålla sig till. Men, men... ja om det i praktiken gör att man tar... Allting beror på hur man förhåller sig till lagar, hur man tolkar. Vi har ett samhälle där ålder spelar roll för hur man förhåller sig till varandra. Det är lättare att bli utnyttjad när man är under 15 än när man är 18 eller över 15 å så.”*

Ditte menar att om inte den rätta känslan infinner sig så kan hon inte självständigt ta beslut att anmäla utan att först rådfråga någon annan. Då är det med fördel någon utanför ungdomsmottagningen som hon syftar på. Det är också viktigt att hon känner att anmälan håller och att hon kan lita på att andra gör vad de ska.

*”... då kände jag bara...” Nääej...”. Alltså jag blir lite... Känner mig så där... inte riktigt... och då ringde jag socialdistriktet och pratade med en vettig kvinna där och frågade hur hon resonerade och hur hon tänkte... Om jag bestämmer mig för att jag ska göra en anmälan då måste jag lita på rättsväsendet att dom klara av...”*

Innan Erik fattar beslut utifrån anmälningsplikten så överväger han om barnets förhållande bygger på frivillighet eller om den behöver skydd. Då det kan vara olika från individ till individ.

*”...det blir ju verkligen en bedömning från ärende till ärende, par till par, men alltså kanske, jag skulle bli väldigt tveksam om det e en 13- 14 årig den ena parten och den andre strax över 15 och det inte bygger på någon typ av ömsesidighet, då skulle jag definitivt göra en anmälan utifrån den unges skydd. Vare sig sexuallagen eller inte.”*

### **6.3.6 Kuratorns syn på den rättsliga regleringen**

Efter förändringen i sexualbrottslagstiftningen så känner Adam att det är lättare att motivera barnen att vänta med samlagsdebuten. *”Det kanske skärpt mig att jag blivit ännu tydligare å liksom hjälpa ungdomar å säga nej, kom ihåg att inget som du inte själv verkligen vill ska du göra med nån. Du måste vara rädd om dig du måste säga nej... man ska göra det för sin egen skull.”* För Beata är lagstiftningen mer flexibel och hon tycker att den lämnar öppet för tolkningar. *”Alltså det är ju en lag, den är ju inte så...svart-vit...är det en 14-årig tjej och killen är 15-16 och dom är tillsammans och det är ömsesidigt, det spannet täcker ju lagen... det är ju inte så att per automatik behöver bli så att killen blir dömd...”*

Curt känner att det är bra med en tydlighet i lagstiftningen så att man vet vad man har att förhålla sig till. I praktiken så använder man den för att göra sina tolkningar om barnet behöver skydd eller inte. Om man är yngre än 15 år så är det lättare att bli utnyttjad eftersom man inte har uppnått mognad anser Curt.

*”Jag tänker att varför man ÄR barn det är för att man inte är mogen för att ta ansvar och då ska man ha ett bra skydd från samhällets sida. Det är fint att det står skrivet sen får man se vad tolkningarna blir. Hoppas att man jobbar efter att försöka att ta barns rättigheter på allvar.”*

Ditte tror att kuratorer resonerar och tänker likadant som innan lagförändringen. Hon tänker att det är viktigt att man vet vilket stöd man har i lagen för att ta steget till en anmälan. *”Men jag kan ju tänka hur det blir...om jag bestämmer mig för att jag ska göra en anmälan då måste jag lita på rättsväsendet att dom klara av... jag har funderat ganska mycket på det nu...näej! Jag tror att man tänker ungefär lika.”* Inte heller Erik känner att det är en skillnad nu mot innan utan att man fortfarande gör en övervägning om huruvida barnet är utsatt för ett övergrepp eller inte. Det gör han oavsett ålder.

*”... en sexuell relation med stor ålderskillnad, så blir det ungefär samma tankar som det skulle ha varit tidigare, varför skulle man ta upp det , alltså om flickan nämner eller pojken nämner, och allt är frid och fröjd men jag är tillsammans med någon som är väldigt mycket äldre än mig, ja då skulle jag behövt och fundera på det...”*

## **6.4 Helheten i resultatet**

Efter att ha studerat resultaten i de olika temana har vi sett att de olika delarna tillsammans visar att kuratorerna har ett likvärdigt sätt att arbeta och resonera kring hur de tänker och förhåller sig till barn under 15 års sexualitet samt deras behov av skydd.

Även om en del kuratorer har som målsättning att gå in i samtalet förutsättningslöst visar resultatet att de har ett outtalat mönster som de tycks följa. Kuratorerna undersöker i samtalet hur barnets sociala-, fysiologiska- och psykologiska livssituation framställs. När barnet har ett aktivt sexliv med penetrerande samlag menar kuratorerna att det är viktigt att veta om det är en frivillig, ömsesidig och harmonisk relation de befinner sig i. Om det i samtalet framkommer, utifrån dessa checkpunkter, något negativt eller destruktivt överväger kuratorn att göra en anmälan till socialtjänsten eller ibland istället ta kontakt med föräldrarna. Ofta kan det inte avgöras i det första samtalet om barnet har ett behov av skydd utifrån anmälningsplikten, när det framkommer oroande faktorer. Kuratorn vill gärna i en sådan situation att barnet återkommer samt att föräldrarna deltar.

Eftersom tilliten och förtroendet från barnet är viktigt att behålla är det tilliten och förtroendet som avgör hur uppföljningen blir, men att det blir ett uppföljande samtal är av vikt för att vänta med en anmälan. Alla kuratorer anmäler om de ser en uppenbar risk för barnet, i annat fall vill de helst att de har barnet med sig, det måste kännas bra. Är det en stor ålderskillnad mellan barnet och partnern anser kuratorerna att ålderskillnaden är av betydelse. Det har framkommit i resultatet att en del av kuratorerna innan en anmälan vill utreda om det finns tillräckliga skäl, detta för att veta om det kommer att leda till någon åtgärd av socialtjänsten. Sexualbrottslagstiftningen och praxis används som en metod för att motivera, diskutera och bedöma om barnet är redo för ett sexuellt självbestämmande. Då det på ungdomsmottagningarna är flera professioner som samarbetar kring barnet ibland en konflikt mellan deras uppdrag med resultat att man ibland blir osäker på hur man ska förhålla sig till lagen.



## 7. Analys utifrån teorier och tidigare forskning

### 7.1 Inledning

I analysen kommer vi med hermeneutisk metod pendla mellan helhet och del med utgångspunkt i ett genusperspektiv och ett kognitivt perspektiv. Valet av genusteorin i kommer sig av att vi försökt göra våra frågeställningar könsneutrala men att vi ofta erhållit icke könsneutrala svar. Kuratorerna har vid flera tillfällen förutsatt att det är en flicka vi talat om, särskilt tydligt blev detta i samtal avseende begreppet mognad. Genomgående uppfattas flickan vara den yngre i de relationer som beskrevs samt att det är flickan som varit involverad i sexuella handlingar med någon som är äldre. Ett kognitivt perspektiv hoppas vi kommer att belysa varför kuratorn inte enbart kan förhålla sig till lagstiftning och teorier. Människor förändras och utvecklas hela tiden utifrån de erfarenheter de gör och tankar och känslor inför dessa erfarenheter avgör hur de handlar och tolkar i nya situationer.

Teorin kan belysa att kuratorn ibland gör omedvetna bedömningar, att det kanske inte alltid är beslut som är grundade på medvetna val. Varje analysdel inleds med resultatet från det tema det avser och analyseras var för sig av de båda teorierna, därefter görs en helhetsanalys.

#### 7.1.1 Analys utifrån kognitiv teori

I resultatet har vi konstaterat att kuratorerna säger att de går in förutsättningslöst i ett möte med barnet, att de inte förbereder sig på något speciellt vis. Ofta kommer barnet på mötet efter initiativ från till exempel barnmorskan eller skolkuratorn och utifrån det har de tankar och föreställningar vad samtalet ska handla om.

*"...för den, den e...för just den här flickan vet jag att barnmorskan sa att hon är väldigt omogen i sitt sätt att vara"(Ditte)* Trots att kuratorernas målsättning är att gå in i samtalet förutsättningslöst så finns det ändå en viss outtalad förberedelse inför mötet då de kanske vet eventuellt vad samtalet kommer att handla om eller har viss förhandsinformation om barnet. Ibland sker en telefonkontakt innan. Det här är *kognitivt* sett ett första steg i beslutsprocessen om barnet ska komma på samtal hos kuratorn eller remitteras vidare. Den subjektiva känslan hos kuratorn är av betydelse då dennes egna upplevelser och tankar om detta kan vara avgörande (Stevens 1998. s.23-24; Ekehammar 2005. s.276-277, 316).

*" Ringer dom då frågar jag lite grann, kolla att det är rätt, ålder, eeeh, och att den känns någorlunda okej. Känns den mycket psykiatri eller någonting så där då kanske jag försöker redan i telefonen att hänvisa...så att i telefonen försöker jag få någon liten slags...Ska dom komma hit och sitta i min stol över huvud taget?" (Ditte)*

När kuratorn kartlägger barnets sociala situation framträder den *kognitiva* beslutsprocessen. Magkänslan som många av kuratorerna säger sig uppleva symboliserar kognitivt just den dolda praxis och tysta kunskapen som det är svårt att finna ord för.

I våra resultat har vi sett att kuratorn utifrån sina frågor till barnet, om barnets upplevelser av den sexuella relationen, följer ett mönster för att avgöra sitt beslut om att det föreligger anledning till anmälan men som beskrivs av kuratorerna som magkänsla då det inte finns klara direktiv på hur de ska gå tillväga för att fatta beslut. Om barnet beskriver relationen (med eller utan åldersskillnad mellan barnen) som frivillig, ömsesidig och harmonisk så ifrågasätts inte relationen. Det ingår som ett led i beslutsprocessen att pejla relationens status (Eliasson-Lappalainen 2000. s.305-308; Payne 2002. s.164 -165; Rolf 1995. s. 62-63, 75-76).

*” Det bygger nästan på ömsesidighet, de bygger på en relation till en annan människa, det bygger på lust, det bygger på ömsinhet alla de här orden vi vill lägga i ett förhållande...om det är två 13-åringar, 14-åringar som mötes i det samspelet som det innebär. Eller om de är två 17-åringar. Jag gör ingen större skillnad på det.” (Erik)*

Den fysiska utvecklingsaspekten av sexualiteten är det barnmorskorna som främst ser till enligt kuratorerna medan den psykiska utvecklingsaspekten är det som kuratorerna ser till i barnens livssituation. Kognitivt blir det problem framförallt eftersom det i ungdomsmottagningens policy står att man ska följa barnens sexualitet och förhålla sig fri från värderingar. I realiteten uppstår då en konflikt gentemot lagstiftning och teorier om psykologiska och fysiologiska utvecklingsfaser. Som en del i den kognitiva beslutsprocessen väger kuratorerna in de fakta som talar för eller emot att anmälan ska leda till en insats. Genom att barnet på kuratorns inrådan tar med föräldrar i samtalet eller att man kommer på uppföljningssamtal kan man vänta med en eventuell anmälan trots oro (Stevens 1998. s.23-24; Ekehammar 2005.s.276-277, 316. Tamm 2002. s.12-14, 27). Förtroendet och tilliten från barnet är av sådan vikt att man vill ge barnet en chans att själv korrigera sitt beteende. I resultatet har det framkommit att ingen av kuratorerna betraktar barnet som ett brottsoffer och av den anledningen gör en anmälan enligt SoL 14:1, därför att man ser barnets sexuella utveckling som individuell och naturlig där åldersbestämningen i lagen upplevs orimlig. *”när jag blir orolig för att den här personen gör något som är till fara för sitt eget liv. Då tycker jag att det är dags, att utreda, och får jag då veta saker som talar för att min oro, ja, lutar åt det hållet, då då är det dags å göra en anmälan.” (Curt)*

Kognitivt blir det svårt att förhålla sig till barnens verklighet, utifrån deras utvecklingsfaser, då det inte upplevs förenligt med hur lagen är formulerad. Beslutsprocessen blir således att kuratorn dels ska efterleva ungdomsmottagningens egen policy som säger att man ska följa barnens sexualitet utan att värdera eller döma och dels följa lagen. Men då kuratorerna är medvetna om att HD dömde till lägre straff har de tankar om att det innebär en möjlighet att kunna tänja på gränserna när det gäller det sexuella självbestämmandet.

*”I den bästa av världar så tänker jag att det här är ju också för Ungdomsmottagningar, alltså man märker ju det famlas ju i mörker, man vet ju liksom inte riktigt. Den här lagstiftningen är ju inte anpassad till vår verksamhet. Så är det ju krasst, va, det som vi ser här.”(Beata)*

### 7.1.2 Analys utifrån genusteori

Utifrån en *genusteori* kan vi inte se i resultatet att kuratorerna har tankar kring huruvida barnet de ska möta är en pojke eller flicka. De kan däremot förstå att det är en pojke eller flicka de ska möta utifrån namn eller att barnet kommer ifrån barnmorskan, eftersom det då oftast handlar om preventivmedel och därmed en flicka. Då det inte är möjligt att förhålla sig ”blank”, vilket vi nämner mer i den kognitiva teorin, påverkas troligen mötet mellan kuratorn och barnet utifrån rådande könsnormer i samhället. Kuratorernas frågor till barnet, sett ur ett genusperspektiv, påverkas av värderingar och normer i samhället där normen är att kvinnan ska vara smal och mannen muskulös ” *Vad dom äter, om dom är vegetarianer, eller. Det är bra att pejla in med tjejer lite grann.*” (Beata)

Genusteorin säger att vi föds till det biologiska könet men att genus förvärvas i de kulturella och sociala sammanhang vi lever i (Mattsson, 2002, s.3). För att rättfärdiga att det är i sin ordning för barn under 15 år att ha sex, har alla kuratorer uppfattat domarna i HD som att det finns ett tolkningsutrymme när det gäller barnets ålder och mognad. Det framstår enligt några kuratorer som att det är flickan som är den part som är under 15 år, samt att hennes fysiologiska utveckling är av betydelse. Sexualbrottslagen används mer som ett verktyg att diskutera och motivera flickan att våga säga nej eller skrämja pojkarna utifrån Brottsbalken. Flickans kroppsutveckling har betydelse då den fysiologiska utvecklingen signalerar den sexuella mognaden enligt flera kuratorer. Relationens karaktär mellan barnet och dess partner betraktas som ett tecken på mognad och skäl för kuratorn att inte anmäla.

” *Ta en tjej som är 14 t.ex. å har sex med en kille som är 16 som en princip, men jag skulle inte göra det om det var så att det verka va en harmonisk relation. Där hon är rätt mogen å pratar om det här som att det e ett långvarigt förhållande. Kanske varit ihop ett år eller två...*” (Adam)

För barnmorskorna är en del av uppdraget att förhindra oönskade graviditeter och det mest effektiva sättet är givetvis att kontrollera flickans fertilitet med preventivmedel. Det blir ur ett genusteoretiskt perspektiv tydligt att vi tidigt formas till att det är flickan som ska kontrolleras och ta ansvar för oönskade graviditeter. Men om kuratorn får möta samma flicka uppstår andra funderingar och frågor kring flickans frivillighet och mognad. ”*Ja men det skrivs ju ut p-piller till 14-åringar! Det gör ju det va... och det här är barnmorskorna som gör, va....Tyvärr.*” Utifrån genusteorin är det ett mönster från generation till generation hur vi kulturellt och socialt accepterar sexuella beteenden (Web-dokument B; Hydén, 2002, s.278-279). Äldre män som har sexuella relationer med flickor under 15 år är inte accepterat i vår kultur däremot uppstår det en skillnad om flickan är över 18 år. Det gör att åldersaspekten är av avgörande betydelse för hur kuratorn gör sin bedömning, om SoL 14:1 skall tillämpas eller inte. Om det inte är uppenbart att flickan far illa resonerar flera kuratorer att man i första hand ska vända sig till föräldrarna.

”*Jag är orolig för dig, därför, därför, därför...jag är rädd för att om inte jag berättar det här, så kommer det här kunna hända med dig senare. Sen är det ju inte säkert att jag skulle börja med att anmäla till socialtjänsten, jag skulle försöka få hit mamman. Eller pappa...*”(Beata)

### 7.1.3 Analys utifrån ett rättsligt perspektiv

Flera av kuratorerna ger uttryck för att förändringen i sexualbrottslagstiftningen är bra eftersom barn behöver ett extra skydd då barnen inte själva är mogna att fatta ett genomtänkt beslut men att sexualbrottslagstiftningen inte är anpassad till ungdomsmottagningarnas verksamhet. Egentligen har det inte inneburit någon förändring i kuratorernas profession mer än att de kan använda det som motivering till barnet att vänta med samlag. De försöker själva att hitta stöd i lagen för sina bedömningar. Kuratorerna uttrycker kluvenhet i sin yrkesroll utifrån att det är flera professioner inom samma enhet, som bland annat kommer till uttryck i att man inte tror sig ha samma lagar att förhålla sig till. Det finns också en kluvenhet i hur de i balansgången ska förhålla sig till lagar å ena sidan och ungdomars förtroende å andra sidan.

Kuratorerna beskriver hur de använder BrB 6:4-6:5 för att få barnen att vänta med samlag. BrB 6:4-6:5 används för att upplysa om att pojkvännen kan bli en förövare om de har samlag med varandra och att flickan ska tänka på att upplysa honom om det. Ur ett genusperspektiv för kuratorerna vidare det sociala könet genom detta. Då det innebär att flickan underordnas pojken i perspektivet, att hon ska se till att pojken inte blir förövare, ansvaret är hennes och hon betraktas inte som brottsutsatt. Kuratorerna säger att de inte upplever att lagändringen i BrB 6:4-6:5 har inneburit någon förändring vilket även vårt resultat visar då man gör bedömningar utifrån om barnet är mogen, kroppsutvecklad, om det är en frivillig och ömsesidig relation. Det här innebär enligt kuratorernas uttalanden beskrivningar om flickans fysiologiska utveckling i form av yttre kroppsliga attribut medan pojkens fysiologiska utveckling inte diskuteras vilket visar att det finns djupt rotade föreställningar om hur en man och kvinna ska vara som gör att det är svårt att bryta mot stereotyperna (Web-dokument B). Samtidigt ser vi en ambivalens i beslutet då vetskapen om 15 årsgränsen i lagen är tydlig. Det kuratorerna brister i att se är att de endast ska förhålla sig till sexualbrottslagstiftningen och inte tillämpa den medan de däremot har en skyldighet att, utan att göra en utredning, tillämpa SoL 14:1 vid misstanke om att ett barn är brottsutsatt. Ansvarsfrihetsregeln regleras i BrB och ska därför inte heller tillämpas av kuratorer. Det är polis, åklagare och i slutändan domstolens sak.

*”14-åringar har sex! Så enkelt är det! Och pojkvännen är inte alltid 14. Men samtidigt, jag menar, blir din kropp utvecklad, du får bröst du får mens, du får höfter....så innebär det ju också att den sexuella känslan kan, kommer igång...Och det behöver ju inte nödvändigtvis betyda att du inte parallellt med det inte kan leka med Barbie. Alltså förstår du?”(Beata)*

## **7.2 Helhetsanalys kopplad till tidigare forskning**

Vi kommer att koppla samman samtliga delar av analysen till en helhet, utifrån kognitiv teori och genusteori som analysverktyg, som ska syfta till att beskriva en förståelse för problematiken i kuratorers beslutsprocess när det gäller att avgöra om ett barn själv ska få avgöra om den är sexuellt mogen trots åldersgräns till sexuellt självbestämmande. Utöver detta kommer vi att applicera ett rättsligt perspektiv för att undersöka hur lagstiftning och praxis påverkar praktiken.

Helheten av resultaten i de olika temana visar tillsammans att kuratorerna har ett likvärdigt sätt att arbeta och resonera kring hur de tänker och förhåller sig till barn under 15 års sexualitet samt deras behov av skydd. Kuratorerna har ett mönster för hur de inleder samtalet, de undersöker i samtalet hur barnets sociala-, fysiologiska- och psykologiska livssituation framställs. Beroende på svaren avgörs om det finns skäl till oro för barnet eller inte. Den här oron beskrivs ofta diffust som magkänsla men det har för oss varit tydligt att den inträder när barnet inte kunnat svara på ett för kuratorn tillfredställande sätt. Om magkänslan infunnit sig, eller om barnet helt enkelt inte svarat på frågeställningen som förväntat har kuratorn villkorat avvaktan med anmälan till socialnämnden om barnet accepterar att föräldrarna eller partnern följer med på nästa möte eller om barnet kommer på ett visst antal uppföljningsmöten. Hela denna beslutsprocess ser vi som en kognitiv beslutsprocess där kuratorerna arbetar metodiskt efter en osynlig checklista, ett schema, där svaren är avgörande för vilken fråga som ställs och vilket beslut som tas (Ekehammar, 2005, s.276-277; Stevens, 1998, s.22-23).

Utifrån genusteori blir det tydligt att det är *flickans* mognad som kuratorn tar ställning till. Det är flickan som ska vara mogen att ta ansvar för oönskade graviditeter och lära sig att säga nej till pojkar innan hon fyllt 15 år så att pojkarna inte blir förövare. Detta kan ses som en spegling av könsmaktsordningen i det samhälle vi lever i, där flickans sexualitet kontrolleras precis som skett generationer tillbaka (Web-dokument B; Hydén, 2002. s163). För att kunna avgöra om barnet ska få ha ett sexuellt självbestämmande bedömer kuratorn var i den fysiologiska och psykologiska utvecklingen som han/hon befinner sig i. Flickan bedöms utifrån sin kroppsliga mognad utifrån hur synligt utvecklad hon är. Den fysiologiska utvecklingen går hand i hand med den psykologiska, det vill säga bröst, midja och höfter avgör om man är sexuellt mogen.

Om ett barn som är under 15 år har ett sexuellt umgänge med någon som är äldre är enligt BrB 6:4-6:5 utsatt för ett brott. Den som är brottsoffer bör enligt SoL 5:11 (Thomson Fakta AB. 2005.) få den hjälp och det stöd han eller hon behöver. Utifrån detta lagrum ska kuratorn, när han/hon får kännedom om att ett barn under 15 år har sexuellt umgänge med någon som är äldre, göra en anmälan till socialtjänsten enligt SoL 14:1 utan vidare utredning eller bedömning. Om utredningen är av sådan art att polisanmälan ska göras avgörs av socialnämnden. (Prop. 2002/03:53, Prop. 2004/05:45) I praktiken ser det inte ut så, kan vi konstatera i vår studie. Barn som är under 15 år betraktas inte som brottsutsatt eftersom hänsyn tas till situationen; den egna frivilligheten, ömsesidigheten och mognaden. De båda HD domarnas utslag som vi beskrev tidigare, tolkas i praktiken av kuratorerna som att det är möjligt att värdera ålder, frivillighet och mognadsutveckling. Det här är ett tydligt problem ur ett rättssociologiskt perspektiv eftersom justitieråden i domsluten resonerar kring faktorer som ålder, frivillighet och mognad, medan lagstiftningen (Prop. 2004/05:45) är formulerad så att alla barn under 15 år har ett absolut skydd mot sexuella handlingar; att barn inte kan ta ställning till sexuella beslut och aldrig kan samtycka till sexuella handlingar. För kuratorn blir det otydligt att flickorna i NJA-fallen är brottsutsatta och männen är förövare.

*”Alltså det är ju en lag , den är ju inte så här...svart-vit...den är ju, den är ju, alltså den är ju...är det en 14-årig tjej och killen är 15-16 och dom är tillsammans och det är ömsesidigt, alltså då, det, det, det spannet täcker ju lagen... Propositionen är skriven så, men jag menar är det, det är ju inte så att per automatik behöver bli så att killen blir dömd, eller hur?”(Beata)*

Vårt resultat ligger i linje med tidigare studier av hur man ser på barns sexuella mognad och hur professionella inom socialt arbete alltför blygsamt presenterar sin erfarenhetsbaserade kunskap utifrån praktiken därför att den inte är dokumenterad och/eller vetenskapligt baserad. Det finns en acceptans ifrån samhällets sida i fråga om att barn under 15 år frivilligt vill ha samlag och samtidigt är kär. Vilket också betraktas som mognad. I tidigare forskning är det unga flickors tidiga samlagsdebuter som är i fokus men inte pojkars (Forsberg, 2005. s107-109; Helmius, 1998. 153, 157-158). Vårt resultat pekar i samma riktning. Helmius menar att barn tar sexualiteten i anspråk när de anser sig mogna för det (2000. s20-23), vilket tydligt framkommer i hennes resultat samt överensstämmer med ungdomsmottagningens policy (Web-dokument A).

Det är tydligt i resultatet att kuratorn utifrån ungdomsmottagningens policy förhåller sig till barns sexuella utvecklingsfas på ett förtroendeingivande sätt utan att värdera för att behålla barnets tillit. Detta handlande står i konflikt med lagstiftningen vilket medför att kuratorn tvingas till att ta beslut som inte är fullt förankrade i vare sig ungdomsmottagningens policy eller lagstiftningen. Kuratorerna finner stöd i sina bedömningar utifrån deras erfarenhet, kunskap som vuxit fram i praktiken och kan liknas vid ett tyst redskap i enlighet med tidigare forskning (Eliasson – Lappalainen, 2000. s.305-308). Samtidigt är deras handlande problematiskt ur ett rättssäkerhetsperspektiv. Lagen blir väldigt beroende av vem som är satt att tillämpa den (Mathiesen, 1991. s.13-15).

Kuratorernas förvirring avseende hur de ska förhålla sig till juridiken framgår i vår studie. Vilket stämmer överens med vad Madeleine Leijonhufvud menar i sin kritik till HD (2005/06. s.901-904); att motiveringen till domslut försvårat för den straffrättsliga praktiken att använda förarbetena som de var menade vilket även ger signaler till andra professioner som till exempel det sociala arbetet och däribland kuratorer. Även om kuratorernas uppgift inte är att tillämpa sexualbrottslagstiftningen så förhåller de sig till den.

## 8. Slutdiskussion

### 8.1 Besvarande av problemställning

I det här avsnittet avser vi att återknyta till den ursprungliga problemställningen som syftade till att förstå hur kuratorer på ungdomsmottagningar hanterar sina rättsliga skyldigheter i förhållande till barns skyddsbehov samt att undersöka hur kuratorernas kognitiva beslutsprocess ser ut i förhållande SoL 14:1.

Vi har funnit att kuratorns anmälningsskyldighet regleras i sin helhet i SoL 14:1 men att kuratorn inte alltid ser att barnet är utsatt för brott om hon/han är yngre än 15 år och har samlag, trots att den i lagens mening är brottsutsatt. Vårt resultat visar dels att kuratorn tillämpar sexualbrottslagstiftningen själv istället för att enbart förhålla sig till den då kuratorns roll är inte att avgöra om det är brottsligt eller ej. Samt att ungdomsmottagningarnas policy/mål (Web-dokument A) i mångt och mycket går i motsatt riktning i jämförelse med lagstiftningen, vilket i sin tur leder till att det blir en konflikt mellan praktiken och lagstiftaren som avgörs i kuratorernas mage (Hydén, 2001). Kuratorn förhåller sig inte alltid till anmälningsskyldigheten enligt SoL 14:1 med tanke på att kuratorns uppgift i det avseendet är att anmäla vid misstanke och att kuratorerna många gånger själva vill utreda om det föreligger förhållanden som kan leda till insats. Ytterligare en anledning till vårt resultat kan återigen vara de motstridiga yrkeskrav som vi har sett när kuratorerna å ena sidan ska förhålla sig till ungdomsmottagningens policy och å andra sidan till lagarna. Det har också blivit synligt att kuratorerna inte förhåller sig till sexualbrottslagstiftningen utan de facto tillämpar den, då de själva med hjälp av faktorer som ömsesidighet och frivillighet avgör om handlandet ska få konsekvenser, en uppgift som tillhör juristen. Kuratorn ska utifrån vår problemställning endast tillämpa SoL 14:1.

Trots intentionen i sexualbrottslagstiftningen att den ska vara könsneutral så finns det fragment i lagtexten som tyder på motsatsen, och trots försök att tydliggöra lagen så dömer justitieråden med hänsyn till omständigheter som kan härledas till flickans fysiologiska mognad. Utifrån en könsmaktsordning där mannen är norm i samhället (Web-dokument B; Hydén, 2002. s278-279) krävs tydlig definition i sexualbrottslagstiftningen när det gäller mognad eller kroppsutveckling menar vi. Med de domar som lett till praxis kan man tro att kroppsutveckling ska tolkas som mognad och att justitieråden antar att den fysiologiska utvecklingen är mognaden medan den psykologiska utvecklingen vidrörs sparsamt. Då det talas om en kroppsutveckling har det för oss i studien varit underförstått från vår empiri att det är flickans kvinnliga former man syftar till eftersom dessa är synliga. Detta gör att pojkarna blir osynliga, i perspektivet av att även de kan vara brottoffer, utsattheten berör såväl flickor som pojkar. Att pojkar och flickor inte är lika inför lagen framkommer av studien ur ett genusperspektiv. Det är en brist att inte begreppet mognad är tydligt definierat i propositionen utifrån båda könen.

När HD för resonemang om förmildrande omständigheter utifrån brottsoffrets mognad (NJA 2006 s.79 I och II) blir det en naturlig följd att kuratorerna uppfattar lagen som att den är lite glidande, att man har en möjlighet till tolkning av det sexuella självbestämmandet. Vi vill citera vår juridiska informant trots att vi inte redovisat det i resultatdelen eftersom vi tycker att citatet är målande och beskrivande för hur svårt det är att beskriva vad mognad är. Begreppet uppfattas diffust för såväl jurister som socionomer:

*”Lagen är ju sällan så, den kan ju liksom, vi jurister älskar att framställa den som fyrkantig men sen så är den ju sällan fyrkantig utan det är just det här att det faller ner på frivillighet och mognad, som vi jurister inte har en aning om vad det betyder men vi använder dem hela tiden ändå. Mognad? Vadå mognad? Är det äpplen vi pratar om eller? I proppen definierar de ingenstans vad mognad är...” (juridisk informant)*

Propositionen klargör också att *barn aldrig kan samtycka till sexuella handlingar.* (Prop.2004/05:45, s.21, s.67, s.70) Det är en intressant formulering eftersom, barn är man enligt svensk lag, tills man fyllt 18 år. Under studien har vi insett att en definition av ungdom skulle underlätta för dem om arbetar med barn och ungdom. För oss är ungdom en subjektiv beskrivning av en person på ett individuellt plan. Vi kan se att det skapar förvirring hos såväl oss, som kuratorerna på ungdomsmottagningen, då det är en viss skillnad på ett barn som är 13 år eller 17 år. Att benämna barnet som ungdom eller ungdomen som barn legitimerar eller provocerar våra tankar om barns sexuella handlingar.

I studien och resultatet har vi sett att kuratorerna arbetar på ett förtroendeingivande och respektfullt sätt med barnen för att vinna tillit hos dem. Det är helt i linje med vad ungdomsmottagningarnas policy (Web-dokument A) uttrycker men vi har också sett att det kan innebära att kuratorn inte ställer frågor som upplevs svåra alternativt irrelevanta till skälet att barnet kommer till samtal.

Något som framkom under intervjuerna var att om barnet inte själv lyfter sitt sexualliv till diskussion så frågar kuratorn inte om det. Intressant, tycker vi, då detta borde ligga på ungdomsmottagningens agenda att fråga om, precis som annat som rör barnets sociala situation. Varför ställer man inte den frågan? Är den för intim och privat? Ställer man inte frågan för man tassar på minerad mark? *”Det är ju inte olagligt för den som är under 15 att ha sex med någon jämnårig”*

Den här tanken har flera av kuratorerna vilket är intressant då ingen tänker att barnet i själva verket är brottsutsatt och om det är två barn under 15 år, som lagen är beskriven, är bägge barnen förövare men omfattas inte av straffansvar då de är för unga. Det vill säga att trots att åklagaren eller domstolen kan döma till straff så är ett brott begånget i lagens mening.

För att förstå varför man som kurator väljer att bortse från 15 årsgränsen så ställde vi frågan till dem om de ansåg att man kunde jämföra en sådan åldergräns med till exempel en 18 års gräns för att dricka alkohol på krogen, eftersom vi tänkte att vuxensamhället här har utvecklats till en tydlig normsättare, med upplysning och reklam om att har man inte uppnått rätt ålder får man vänta. Responsen var en tydlig kluvenhet där man fortfarande ville resonera kring individens egna specifika färdigheter men med ett medhåll om att en bartender förmodligen inte skulle låta en subjektiv värdering avgöra. Kontentan av detta blev således att vuxnas, kuratorers, värderingar är av betydelse och att vänta till 15 år inte kan vara skadligt. Konflikten i detta var och är fortfarande hur man förenar att följa lagen med att *följa ungdomars sexuella utveckling* (Helmius, 2000. s.20-23).



## **8.2 Metoddiskussion**

En aspekt som vi tänker oss blir synlig är om kuratorerna utifrån sitt svar blir osäkra på det som de svarar på och börjar tveka till varför de svarat som de gjort. Om det är så kan man fundera över om situationen som vi försatt dem i gör att automatiska (omedvetna) scheman aktiveras och kanske medvetandegörs för respondenten. Om vi använt oss av en kvantitativ metod med enkäter där vi inte haft möjlighet att påverka kuratorerna med vår egen förförståelse så hade kanske resultatet sett annorlunda ut. Man kan också tänka sig att vi kunnat återkomma till samma intervjuperson vid ett senare tillfälle för att se om empirin förändras eller är likartad s.k. datatriangulering (Larsson et al. 2005, s.34).

Om vi använt oss av en renodlad deduktiv eller induktiv metod så hade resultatet förmodligen varit annorlunda. Nu valde vi att styra våra frågor utifrån i förväg valda teorier och i analysdelen välja bort de/den teori som vi inte funnit underlag för i resultatet till förmån för i vårt tycke mer fruktbar teori. Helt andra teorier hade troligen belyst empirin ur helt andra perspektiv.

## **8.3 Förslag till fortsatt forskning**

Intressant hade varit att intervjua barnmorskorna utifrån samma frågeställningar. Som föräldrar tycker vi vidare att det skulle vara intressant att veta hur andra föräldrar resonerar och tänker om sina barns sexualitet då en av våra intervjupersoner ansåg att föräldrar var så naiva inom just detta område. Ett annat förslag skulle kunna vara att studera kuratorernas handlingar utifrån om det är en manlig eller kvinnlig kurator med ett genusperspektiv ur deras synvinkel.

## Litteraturförteckning

Alexius Borgström, K. & Hollander, A. (2005) Rättsvetenskapliga metoder. Larsson, S., Lilja, J. & Mannheimer, K., (Red.) *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.

Backman, J. (1998). *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur.

Bergmark, Å. & Lundström, T. (2000). Metoder i socialt arbete – vad är det? I A. Meeuwisse., S. Sunesson., H. Swärd. (Red.). *Socialt arbete. En grundbok*. Stockholm: Natur och Kultur.

Bergmark, A. & Oscarsson, L. (2000). Sociala problem. I A. Meeuwisse., S. Sunesson., H. Swärd. (Red.). *Socialt arbete. En grundbok*. Stockholm: Natur och Kultur.

Bernler, G. & Johnsson, L. (2001). *Teori för psykosocialt arbete*. Stockholm: Natur och kultur.

Crafoord, C, Sjögren, L. & Warren, B. (2003). Det omedvetna. I B. Warren (Red.). *Samlade skrifter av Sigmund Freud, Metapsykologi*. Falköping: Elanders Gummessons.

Denvall, V., Munther, A-K., Trunnerup, A. (1999). *Möten med Anna – Vännen, Socialarbetaren och forskaren*. Lund: Studentlitteratur.

Ekehammar, B. (2005). Socialpsykologi. I P.Hwang (Red.), *Vår tids psykologi*. Stockholm: Natur och Kultur.

Elisson-Lappalainen, R. (2000). Forskningspraktiken och etiken. I A, Meeuwisse., S, Sunesson. & H, Swärd. (Red.). *Socialt arbete – en grundbok*. Stockholm: Natur och kultur.

Forsberg, M. (2005). *Ungdomar och sexualitet*. Stockholm: Edita

Gustavsson, A. & Thuné, C. (2006). *Fokusering och mobilisering*. Lunds universitet: Sociologiska institutionen. Opublicerat.

Hammarberg, T. (2000). *Konventionen om barnets rättigheter*. Stockholm: Norstedts Tryckeri AB.

Helleday, A., Jorup, B. & Wikander, B. (2005). *Fyra psykologiska perspektiv i socialt arbete*. Stockholms Universitet: Institutionen för socialt arbete.

Helmius, G. (1990). *Mogen för sex*. (kap. 7). Stockholm: Graphics Systems.

Helmius, G. (1998). I begynnelsen. I B. Lewin (Red). *Sex i Sverige*. Stockholm: Folkhälsoinstitutet.

Helmius, G. (2000) *Manus för mognad. Om kärlek, sexualitet och socialisation i ungdomsåren*. Sala: MIMERS BRUNN Kunskapsförlaget och författaren.

- Hydén, H.(2001).*Rättsregler. En introduktion till juridiken.* Lund: Studentlitteratur.
- Hydén, M. (2002). Har sociala problem ett kön? I A. Meeuwisse & H. Swärd. (Red.). *Perspektiv på sociala problem.* Stockholm: Natur och Kultur.
- Karlsson, M. & Pettersson, D. (2005) *Elin och Markus.* Stockholms Universitet, Socialhögskolan. Opublicerat.
- Kvale, K. (1998) *Den kvalitativa forskningsintervjun.* Lund: Studentlitteratur.
- Lalljee, M. (1998). Det tolkande jaget – ett experimentellt perspektiv. I R. Stevens. (Red.). *Att förstå människor.* Lund: Studentlitteratur.
- Larsson, S., Lilja, J. & Mannheimer, K., (Red.) (2004). *Forskningsmetoder i socialt arbete.* Lund: Studentlitteratur.
- Leijonhufvud, M. Juridisk Tidskrift nr 4 2005-06 (sid. 900 - 904).
- Mathiesen, T. (1991). *Rätten i samhället.* (Kap 1). Göteborg: Bokförlaget Korpen.
- Mattsson, T. (2002) *Kön och genus i samhället och i det sociala arbetet.* Lund: Lunds Universitet, Samhällsvetenskapliga fakulteten.
- Månsson, S-A. (2000). Kön i teori och praktik. I A. Meeuwisse., S. Sunesson., H. Swärd. (Red.). *Socialt arbete. En grundbok.* Stockholm: Natur och Kultur.
- NJA 2006 s. 79 I och II
- Olsson, H. & Sörensen, S. (2001). *Forskningsprocessen, kvalitativa och kvantitativa perspektiv.* Stockholm: Liber AB.
- Payne, M. (2002). *Modern teoribildning i socialt arbete.* (Kap. 5 och 7). Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.
- Regeringens Proposition 2002/03:53. *Stärkt skydd för barn i utsatta situationer.* Stockholm: Riksdagens tryckeriexpedition.
- Regeringens Proposition 2004/05:45. *En ny sexualbrottslagstiftning.* Stockholm: Riksdagens tryckeriexpedition.
- Rolf, B. (1995). *Profession, tradition och tyst kunskap.* (Kap.5). Lund: Nya Doxa
- Socialstyrelsen. (2004). *Anmälningsskyldighet om missförhållanden som rör barn.* Stockholm: Socialstyrelsen.
- Stevens, R. (1998). Att förstå människor i en social värld. I R. Stevens (Red.). *Att förstå människor.* Lund: Studentlitteratur.

Tamm, M. (2002). *Psykologi - om varför vi tänker, känner och handlar som vi gör.* (Kap.1)  
Lund: Studentlitteratur.

Thomson Fakta AB. (2005). *Sveriges Lagar.* Göteborg: Elanders Infologistics Väst AB.

Ödman, P-J. (1994). *Tolkning, förståelse, vetande. Hermeneutik i teori och praktik.*  
Stockholm: Almqvist & Wiksell Förlag AB.

## Internet

Web-dokument A

FSUM, Föreningen för Sveriges ungdomsmottagningar, *Policyprogram för Sveriges  
Ungdomsmottagningar.*

[www.fsum.org](http://www.fsum.org)

2006-10-04.

Web-dokument B

Hirdman, Y

[www.jamstallldhet.nu/jmst/kamtkon/hirdman/hirdman.htm](http://www.jamstallldhet.nu/jmst/kamtkon/hirdman/hirdman.htm)

2006-11-14.

Web-dokument C

www.rixlex.se

[http://62.95.69.15/cgi-](http://62.95.69.15/cgi-bin/thw?${APPL}=SFST&${BASE}=SFST&${THWIDS}=0.48/9116&${HTML}=sfst_dok)

[bin/thw?\\${APPL}=SFST&\\${BASE}=SFST&\\${THWIDS}=0.48/9116&\\${HTML}=sfst\\_dok  
&\\${TRIPSHOW}=format=THW&\\${THWURLSAVE}=48/9116](http://62.95.69.15/cgi-bin/thw?${APPL}=SFST&${BASE}=SFST&${THWIDS}=0.48/9116&${HTML}=sfst_dok&${TRIPSHOW}=format=THW&${THWURLSAVE}=48/9116)

2007-01-15

Web-dokument D

Nationalencyklopedin

[www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i\\_art\\_id=181342](http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=181342)

2006-11-15.

# Bilagor

## Bilaga 1 Intervjuguide kuratorer på ungdomsmottagningarna

Intervjupersonens:

Kön:

Ålder

Arbetsplats

Hur länge i yrket

Huvudman? Soc. el. landsting

### Individeriktade teman

**A) Mötet med den unge** (tankar inför mötet, tankar utifrån lagstiftn., initialt förhålln.sätt)

1. Hur förbereder man sig inför mötet? (förhandsinformation, tankar)
2. Hur tror du det känns för den unge att komma till UM?
3. Vad tänker du som kurator när någon som är under 15 år är sexuellt aktiv?
4. Informerar du den unge om lagen? Om ja, hur? Om nej, varför inte?

**B) Tolkningsprocessen** (vad avgör vilka frågor som ställs)

1. På vilket sätt kartlägger du den unge? Likadant varje gång?
2. Ställer du frågor som svarar på den unges mognad?
3. Ställer du frågor som svarar på frivilligheten till samlag?
4. När anser du att den unge är redo för sexuellt självbestämmande?

**C) Beslutsprocessen** (soc.konstruktion – värdering/normer, kogn. – varför beslut, rättssoc. – rättsordningen/konsekvens/straff)

1. När anser du att man ska bryta tystnadsplikten till förmån till anmälningsplikten?
2. Vad avgör begreppet mognad?
3. Om du känner dig tveksam i en bedömning, hur gör du då?
4. Hur viktigt anser du det är att behålla den unges förtroende framför förordningar?
5. Vilka faktorer påverkar dig i ditt beslut? (kollegor, egen erfarenhet, policy)

**D) Uppföljningen** ( medvetet-omedvetet, kognitiv beslutsprocess, rättsoc.)

1. Har man ofta uppföljningsbesök?
2. Behöver föräldrar följa med i ett nästa möte?
3. Behöver partner följa med?
4. Vad händer under uppföljningen?
5. Vad händer om den unge inte kommer?

**E) Den rättsliga regleringen**

1. Kan man jämföra 15-års gränsen för sex med 18-års gränsen för alkohol?
2. Tror du att lagändringen gjort någon skillnad i professionen?
3. Ser du några fördelar eller nackdelar med hur lagen är stiftad?
4. Anser du att UM:s erfarenheter togs till vara i lagstiftningens förarbeten?

## **Bilaga 2 Intervjuguide till jurist angående nya sexualbrottslagstiftningen.**

### **Individinriktade teman**

#### **A) Mötet med den unge**

1. Vad tänker du som jurist när någon som är under 15 år är sexuellt aktiv?
2. Tror du man informerar den unge om lagen på en ungdomsmottagning? Om ja, hur? Om nej, varför inte?
3. Tror du att den unge vet om att det finns en lag och 15 års gräns för sexuellt umgänge?
4. Hur tänker du om den unges sexuella självbestämmande?

#### **B) Tolkningsprocessen**

1. Är det av vikt att kuratorn kartlägger den unge?
1. Anser du att kuratorn kan ställa frågor som svarar på den unges mognad?
2. Anser du att kuratorn kan ställa frågor som svarar på frivilligheten till samlag?
4. Kan det sexuella självbestämmandet variera från ungdom till ungdom?

#### **C) Beslutsprocessen**

1. När anser du att man ska bryta tystnadsplikten till förmån till anmälningsplikten?
2. Vad avgör begreppet mognad?
3. Hur anser du att en kurator som känner sig tveksam i bedömningen ska hantera det?
4. Hur viktigt anser du det är för UM att behålla ungdomens förtroende framför lagar & förordningar?

#### **D) Uppföljningen**

1. Hur stort inflytande tycker du föräldrar behöver ha över den unges sexliv (under 15 år)?
2. Anser du att kuratorerna ska kräva att föräldrar ska följa med i ett nästa möte?
3. Behöver partner följa med?
4. Ska man vidta åtgärder om den unge inte kommer?

### **E) Den rättsliga regleringen**

1. Hur förhåller man sig till den rättsliga regleringen? SoL kontra Brb kontra FB?
2. Kan en kurator få någon form av reprimand för hur denna förhåller sig till lagen?
3. Tror du att lagändringen gjort någon skillnad i kuratorers professionen?
4. Kan man jämföra 15-års gränsen för sex med 18-års gränsen för alkohol?
5. Ser du några fördelar eller nackdelar med hur lagen är stiftad?